

Authors' contribution/
Wkład autorów:
A. Study design/
Zaplanowanie badań
B. Data collection/
Zebranie danych
C. Statistical analysis/
Analiza statystyczna
D. Data interpretation/
Interpretacja danych/
E. Manuscript preparation/
Przygotowanie tekstu
F. Literature search/
Opracowanie
piśmiennictwa
G. Funds collection/
Pozyskanie funduszy

BORDERLAND LOCATION AS A FACTOR OF THE DEVELOPMENT OF THE TERESPOL COMMUNE

PRZYGRANICZNE POŁOŻENIE JAKO CZYNNIK ROZWOJU GMINY TERESPOL

Danuta Guzal-Dec^{1(A,B,C,D,E,F)}, Kamila Bartniczuk^{1(A,B,C,D,E,F)},
Magdalena Zwolińska-Ligaj^{1(B,C,D,E,F)}

¹Pope John Paul II State School of Higher Education in Biała Podlaska, Poland
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Polska

Guzal-Dec, D., Bartniczuk, K., Zwolińska-Ligaj, M. (2021). Borderland location as a factor of the development of the Terespol commune / Przygraniczne położenie jako czynnik rozwoju gminy Terespol. *Economic and Regional Studies*, 14(3), 320-345. <https://doi.org/10.2478/ers-2021-0023>

ORIGINAL ARTICLE

JEL code: R58

Submitted:
May 2021

Accepted:
August 2021

Tables: 2
Figures: 12
References: 33

ORYGINALNY ARTYKUŁ
NAUKOWY

Klasyfikacja JEL: R58

Zgłoszony:
maj 2021

Zaakceptowany:
sierpień 2021

Tabele: 2
Rysunki: 12
Literatura: 33

Abstract

Subject and purpose of work: The aim of the study was to determine the significance of the borderland location as a factor in the development of the Terespol commune. The paper answers the questions how the borderland location is perceived by the inhabitants, whether it gives an opportunity for the development of the Terespol commune, and what is the significance of the borderland location compared to other factors in the commune's development.

Materials and methods: The study uses the method of a survey with a representative sample of 50 inhabitants of the Terespol commune. The literature on the subject related to the factor of the borderland location and its role in local development as well as planning documents concerning the development of the commune were investigated. The analyzes were supplemented with a review of official statistical databases describing economic activity in the commune. The time scope of the research covers the years 1990-2021.

Results: In the light of the research, the borderland location is the leading factor in the development of the commune, and keeping it on the current development path and the growing significance of this factor may increase the chance of building a "New Silk Road". Other development potential are rich natural and landscape values which favour the expansion of tourism and agriculture. The potential of the local community – residents, local entrepreneurs, and local government – is assessed as low. In the opinion of the inhabitants the potential of the location is also not fully used.
Conclusions: The commune's potential should be used in the development of additional production specialties, its multifunctionality and better adaptation to new socio-economic conditions resulting from the economic transformation and the challenges of increasing competitiveness. It is necessary to activate other functions and factors, whose significance has decreased over the years, including human capital activation. A fuller use of the commune's potential should be based to a greater extent on the participation of the local community.

Keywords: borderland commune, local development, path dependence

Streszczenie

Przedmiot i cel pracy: Celem pracy było określenie znaczenia przygranicznego położenia jako czynnika rozwoju gminy Terespol. Praca odpowiada na pytania o to, jak postrzegane jest przez mieszkańców przygraniczne położenie – czy jako szansa na rozwój gminy Terespol – oraz o znaczenie przygranicznego położenia na tle innych czynników rozwoju gminy.

Materiały i metody: W pracy zastosowano metodę sondażu z wykorzystaniem techniki ankiety na reprezentatywnej próbie 50 mieszkańców gminy Terespol. Analizie poddano literaturę przedmiotu odnoszącą się do czynnika przygranicznego położenia i jego roli w rozwoju lokalnym oraz dokumenty planistyczne stanowiące podstawę rozwoju gminy. Analizy uzupełnione zostały przeglądem baz danych statystyki publicznej charakteryzujących działalność gospodarczą na terenie gminy. Zakres czasowy badań obejmuje lata 1990-2021.

Address for correspondence / Adres korespondencyjny: dr hab., prof. PSW Danuta Guzal-Dec (ORCID 0000-0002-2143-1649), Kamila Bartniczuk, dr Magdalena Zwolińska-Ligaj (ORCID 0000-0001-6770-7092), Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Wydział Nauk Ekonomicznych, ul. Sidorska 95/97, 21-500 Biała Podlaska, Polska; e-mail: d.guzal-dec@dydaktyka.pswbp.pl; kamilabartniczuk@gmail.com; m.zwolińska-ligaj@dydaktyka.pswbp.pl

Journal included in: ERIH PLUS; AgEcon Search; AGRO; Arianta; Baidu Scholar; BazEkon; Cabell's Whitelist; CNKI Scholar; CNPIEC – cnpLINKer; EBSCO Discovery Service; EBSCO-CEEAS; EuroPub; Google Scholar; Index Copernicus ICV 2017-2019: 100,00; J-Gate; KESLI-NDSL; MyScienceWork; Naver Academic; Naviga (Softweco); Polish Ministry of Science and Higher Education 2015-2018: 9 points; Primo Central; QOAM; ReadCube; Semantic Scholar; Summon (ProQuest); TDNet; WanFang Data; WorldCat.

Copyright: © The Authors, 2021. **Publisher:** Pope John Paul II State School of Higher Education in Biała Podlaska.

Wyniki: W świetle przeprowadzonych badań przygraniczne położenie stanowi wiodący czynnik rozwoju gminy, zatrzymujący ją na dotychczasowej ścieżce rozwoju, a rosnące znaczenie tego czynnika może potęgować szansa budowy „Nowego Jedwabnego Szlaku”. Inne potencjały rozwoju stanowią bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki oraz rolnictwa. Nisko oceniany jest potencjał społeczności lokalnej – mieszkańców, przedsiębiorców lokalnych i samorządu. W opinii mieszkańców potencjał położenia także nie jest w pełni wykorzystany.

Wnioski: Potencjały gminy powinny być wykorzystywane w rozwoju dodatkowych specjalności wytwórczych gminy, rozwoju jej wielofunkcyjności i lepszej adaptacji do nowych warunków społeczno-gospodarczych wynikających z transformacji gospodarczej i wyzwań wzrostu konkurencyjności. Konieczna jest aktywizacja innych funkcji i czynników, których znaczenie zmalało na przestrzeni lat, w tym aktywizacja kapitału ludzkiego. Pełniejsze wykorzystanie potencjału gminy powinno się opierać w większym stopniu na partycypacji lokalnej społeczności.

Słowa kluczowe: gmina przygraniczna, rozwój lokalny, *path dependence* (zależność ścieżkowa)

Introduction

Location is a permanent external factor of the development of a given territorial unit, widely treated in the literature on the theory of territorial development. Location/remoteness is of particular significance, on the one hand from focal points in countries/regions and on the other hand from national borders. After Poland joined the European Union (EU), the borders with Ukraine, Belarus and Russia became the external borders of the EU, significantly sealed due to the introduction of visa traffic and Poland's accession to the Schengen Agreement. The Terespol commune is a borderland commune situated on the eastern border of Poland with Belarus and constituting an important center for handling cross-border traffic. The aim of the study was to determine the significance of the borderland location as a factor in the development of the Terespol commune. The following hypotheses were put forward in the paper:

- The borderland location is, in the opinion of the inhabitants, an opportunity for the development of the Terespol commune.
- The borderland location of the Terespol commune is a factor which limits the directions of its economic development.

The paper reviews the literature on the subject relating to the factor of the borderland location and its role in local development. To diagnose long-term directions of economic development of the Terespol commune, three sources of information were used. Assuming the analyzed time range – the period 2010-2020 – the planning documents constituting the basis for the development of the Terespol commune were traced, with particular emphasis on the conditions resulting from the specific location of the commune, data from public statistics were used to characterize changes in the state and structure of economic activity in the Terespol commune and own research was carried out using the method a diagnostic survey using a questionnaire.

Empirical research was carried out among the inhabitants of the rural commune of Terespol in the period March-May 2021. Respondents were selected based on a quota selection. Only working age and post-working age respondents were included in the study. It was also assumed that at least 50% of the studied sample should be citizens living in the commune from birth, having full knowledge about changes in the development conditions of the commune

Wstęp

Lokalizacja stanowi trwałą czynnik zewnętrzny rozwoju danej jednostki terytorialnej szeroko traktowany w literaturze z zakresu teorii rozwoju terytorialnego. Szczególne znaczenie odgrywa położenie/oddalenie, z jednej strony od ośrodków centralnych w państwach/regionach, a z drugiej względem granic państw. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej (UE) granice z Ukrainą, Białorusią i Rosją stały się granicami zewnętrznymi UE, znacznie uszczelnionymi w wyniku wprowadzenia ruchu wizowego oraz przystąpienia Polski do Układu z Schengen. Gmina Terespol to gmina przygraniczna usytuowana przy wschodniej granicy Polski z Białorusią i stanowiąca ważny ośrodek obsługi ruchu transgranicznego. Celem pracy było określenie znaczenia przygranicznego położenia jako czynnika rozwoju gminy Terespol. W pracy postawiono następujące hipotezy:

- Przygraniczne położenie stanowi w opinii mieszkańców szansę rozwoju gminy Terespol.
- Przygraniczne położenie gminy Terespol stanowi czynnik, który ogranicza kierunki jej rozwoju gospodarczego.

W pracy dokonano przeglądu literatury przedmiotu odnoszącej się do czynnika przygranicznego położenia i jego roli w rozwoju lokalnym. W celu zdiagnozowania długookresowych kierunków rozwoju gospodarczego gminy Terespol wykorzystano trzy źródła informacji. Przyjmując badany zakres czasowy – okres 2010-2020 – prześledzono dokumenty planistyczne stanowiące podstawę rozwoju gminy Terespol ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań wynikających ze specyficznej lokalizacji gminy, wykorzystano dane statystyki publicznej w celu scharakteryzowania zmian stanu i struktury działalności gospodarczej na terenie gminy Terespol oraz zrealizowano badania własne metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety.

Badania empiryczne zrealizowano wśród mieszkańców gminy wiejskiej Terespol w okresie marzec-maj 2021. Respondentów wyłoniono w oparciu o dobór kwotowy. W badaniu uwzględniono wyłącznie respondentów w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Założono także, by minimum 50% badanej próby stanowili mieszkający w gminie od urodzenia obywatele, posiadający pełną wiedzę o zmianach jej warunków rozwojowych w dłuższym okresie czasu. Struktura respondentów według wieku produkcyjny/poprodukcyjny w proporcjach 74%/26% odzwierciedlała analogiczną strukturę mieszkańców gminy wiej-

over a longer time. The structure of respondents by working/post-working age in the proportions 74%/26% reflected the analogous structure of the inhabitants of the Terespol rural commune as of 31 December 2019, which was 74.4%/25.6%. The studied sample was representative of the population regarding the age of the respondent.

Borderland location as a development factor – theoretical approach

Local development is a characteristic category of socio-economic development. It “takes place” on a local scale, that is, in a territory “of a diversified area characterized by economic, social, cultural and political uniformity and a common broadly understood identity” (Korenik, 1998, p. 363). Local development is a complex process, this complexity results from the systemic nature of the commune as the basic unit of territorial division, but also from the fact that it constitutes a subsystem of a larger whole, which is a region. Local development is influenced by many entities located in a given territory, as well as many factors, both internal and external (Guzal-Dec, 2009; Zwolińska-Ligaj, 2018).

Interest in local development has been developing since the 1990s along with the search for new approaches to stimulating the processes of socio-economic development. The European regional policy has evolved from centralized national policies redistributing budget funds in a regional cross-section towards a policy aimed at mobilizing endogenous potential in regions, strengthening cooperation of lower levels of public authorities, promoting public-private partnership and enterprise innovation (Pietrzyk, 2000, pp. 60-61). In the case of peripheral regions, it is important to both strengthen and use their endogenous potential, and to support them with instruments of external intervention (Grosse, 2007).

Local development is strongly related to the conditions prevailing in each commune and to the developmental factors used. It can take place at a different pace, manner and according to a different scenario, it can also bring different effects (Adamowicz, 2020). Internal factors are related to the potential, structure, availability of local resources and the activities of local authorities, external factors result from the relationship of a given territorial unit and the environment. External factors can be grouped into non-spatial (the same in the territory of the country) and spatial – differentiated (locally or regionally) (Wysocka, 2001).

Local development is conditioned by both contemporary internal potentials and external determinants, as well as historical conditions (Guzal-Dec, 2018). The concept of path dependence was first introduced by P. David and B. Arthur (Arthur, 1989; David, 1992). In the 1990s, the concept began to spread in social sciences (historical economy, socio-economic geography) and political science. It helps in formulating answers to questions about the

skiej Terespol według stanu na 31.12.2019, która wykazywała proporcje 74,4%/25,6%. Badana próba była reprezentatywna względem populacji w odniesieniu do cechy wiek respondentów.

Przygraniczne położenie jako czynnik rozwoju – ujęcie teoretyczne

Rozwój lokalny to charakterystyczna kategoria rozwoju społeczno-gospodarczego. „Rozgrywa się” on w skali lokalnej, czyli na terytorium „o zróżnicowanej powierzchni charakteryzującym się jednolitością ekonomiczną, społeczną, kulturową i polityczną oraz wspólną szeroko rozumianą tożsamością” (Korenik, 1998, s. 363). Rozwój lokalny to proces złożony, gdzie złożoność ta wynika z systemowego charakteru gminy jako podstawowej jednostki podziału terytorialnego, ale także z faktu, iż stanowi ona podsystem większej całości jaką jest region. Na rozwój lokalny ma wpływ wiele podmiotów znajdujących się na danym terytorium, jak również wiele czynników zarówno o charakterze wewnętrznym, jak i zewnętrznym (Guzal-Dec, 2009; Zwolińska-Ligaj, 2018).

Zainteresowanie rozwojem lokalnym rozwijało się od lat 90. XX w. wraz z poszukiwaniem nowych podejść do pobudzania procesów rozwoju społeczno-gospodarczego. Europejska polityka regionalna wyewoluowała od scentralizowanych polityk narodowych redystrybuujących środki budżetowe w przekroju regionalnym w kierunku polityki ukierunkowanej na mobilizowanie potencjału endogenicznego w regionach, wzmacnianie współpracy niższych poziomów władz publicznych, promowanie partnerstwa publiczno-prywatnego oraz innowacyjności przedsiębiorstw (Pietrzyk, 2000, s. 60-61). W przypadku regionów peryferyjnych istotne jest zarówno wzmacnianie i wykorzystanie ich potencjału endogenicznego, jak i wsparcie instrumentami zewnętrznej interwencji (Grosse, 2007).

Rozwój lokalny jest silnie związany z panującymi w danej gminie warunkami oraz z wykorzystywanymi czynnikami rozwoju. Może odbywać się w różnym tempie, sposobie oraz według innego scenariusza, może przynieść również różne efekty (Adamowicz, 2020). Czynniki wewnętrzne związane są z potencjałem, strukturą, dostępnością lokalnych zasobów oraz działalnością władz lokalnych, natomiast czynniki zewnętrzne wynikają z relacji danej jednostki terytorialnej z otoczeniem. Czynniki zewnętrzne mogą być pogrupowane na aprzestrzenne (jednakowe na terenie kraju) i przestrzenne – zróżnicowane (lokalnie lub regionalnie) (Wysocka, 2001).

Rozwój lokalny warunkują zarówno współcześnie kształtujące się potencjały wewnętrzne i determinanty zewnętrzne, ale także historyczne uwarunkowania (Guzal-Dec, 2018). Koncepcja *path dependence* (zależności ścieżkowej) po raz pierwszy została przedstawiona przez P. Davida oraz B. Arthura (Arthur, 1989; David, 1992). W latach 90. koncepcja zaczęła upowszechniać się w naukach społecznych (ekono-

causality of phenomena, arranging them into cause-effect chains (Cymbrowski, 2016). The essence of the concept lies in the fact that the relationship between decisions made in the past and the present and future state is identified. The attention is focused on the limitations of the current direction of development. The key to the path dependency concept is the concept of "lock-in", it means being closed on a development path. It is particularly significant in the case of "closure on the path of peripherality" (Grabher 1993). Grabher (1993) distinguishes:

- *functional lock-in*, manifested by the creation and maintenance of local production networks, focused on the selected industry and reluctant to restructure (in relation to rural areas, it can be seen in the case of monofunctional - agricultural character of local economies, especially in the presence of barriers to "linking" agriculture and agricultural processing);
- *cognitive lock-in*, resulting from the formation of cultural norms and views in a given community that make it difficult or impossible to change economic specialization (e.g., reluctance to innovate);
- *political lock-in*, related to the emergence of local institutional systems focused on the preservation of existing economic structures.

Breaking the closure on the path and creating a new development trajectory usually requires the involvement of large resources, both "hard" and "soft". In the case of peripheral regions, due to the weakness of their internal economic and social characteristics, it is particularly difficult to initiate the processes of capital, knowledge and innovation accumulation, as well as the accumulation of social and institutional capital (cooperation of local social leaders, entrepreneurs and local development institutions) (Guzal-Dec, 2018). Despite the fact, it is recognized that in this case it is also necessary to refer to the internal development potential of the areas and build development strategies that relate to stimulating internal development processes based on the resources present in each (Barquero, 2006).

Location is an external factor in the development of a given territorial unit. Location/remoteness in relation to national borders is of particular significance. The borderland location determines the peripherality in the geographical / spatial sense (Jakubowski, Bronisz, 2015). According to the spatial criterion, the periphery is defined as areas remote from economic centers and difficult to access in terms of communication (Goodal, 1987). In economic and political terms, the periphery is defined not only as areas remote from economic centers and difficult to access, but also as areas economically dependent on economic and political centers. Peripherality is also characterized by relativity, which means that the point of reference may be not only another territorial unit, but also a selected criterion of peripherality (Idczak, 2013). We can therefore speak of a cultural, religious, or

mii historycznej, geografii społeczno-ekonomicznej) i naukach politycznych. Pomaga ona w formułowaniu odpowiedzi na pytania dotyczące przyczynowości zjawisk, układając je w łańcuchy przyczynowo-skutkowe (Cymbrowski, 2016). Istota koncepcji polega na tym, że zidentyfikowany jest związek między decyzjami podjętymi w przeszłości a stanem obecnym i przyszłym. Uwaga zaś jest skupiona na ograniczeniach dotychczasowego kierunku rozwoju. Kluczowe w koncepcji zależności ścieżkowej jest pojęcie „lock-in” oznaczające zamknięcie na ścieżce rozwoju. Jest ono szczególnie znaczące w przypadku „zamknięcia na ścieżce peryferyjności” (Grabher, 1993). Grabher (1993) wyróżnia:

- zamknięcie funkcjonalne (*functional lock-in*), objawiające się powstaniem i zakonserwowaniem lokalnych sieci produkcyjnych, skupionych na wybranej branży i niechętnych restrukturyzacji (w odniesieniu do obszarów wiejskich można dopatrywać się w przypadku monofunkcyjnego - rolniczego charakteru lokalnych gospodarek, zwłaszcza przy występowaniu barier „powiązania” rolnictwa z przetwórstwem rolnym);
- zamknięcie kognitywne (*cognitive lock-in*), wynikające z ukształtowania się w danej społeczności norm kulturowych i poglądów utrudniających bądź uniemożliwiających zmianę ekonomicznej specjalizacji (np. niechęć do innowacji);
- zamknięcie polityczne (*political lock-in*), związane z powstaniem lokalnych systemów instytucjonalnych skupionych na zachowaniu istniejących struktur ekonomicznych.

Przerwanie zamknięcia na ścieżce i wytworzenie nowej trajektorii rozwoju wymaga zwykle zaangażowania czynników, zarówno „twardych”, jak i „miękkich”. W przypadku regionów peryferyjnych, z uwagi na słabość ich wewnętrznych cech gospodarczych i społecznych, szczególnie trudno jest zainicjować procesy akumulacji kapitału, wiedzy i innowacji, a także akumulacji kapitału społecznego i instytucjonalnego (współdziałanie miejscowych liderów społecznych, przedsiębiorców oraz instytucji związanych z rozwojem lokalnym) (Guzal-Dec, 2018). Pomimo tego, uznaje się, że należy także w tym przypadku odnosić się do wewnętrznego potencjału rozwojowego tych obszarów i budować strategie rozwoju odnoszące się właśnie do pobudzania wewnętrznych procesów rozwojowych, bazujących na występujących na danym obszarze zasobach (Barquero, 2006).

Lokalizacja stanowi czynnik zewnętrzny rozwoju danej jednostki terytorialnej. Szczególne znaczenie odgrywa jej położenie/oddalenie względem granic państw. Położenie przygraniczne przesądza o peryferyjności w znaczeniu geograficznym/przestrzennym (Jakubowski, Bronisz, 2015). Według kryterium przestrzennego peryferie definiuje się bowiem jako obszary oddalone od centrów gospodarczych i trudno dostępne pod względem komunikacyjnym (Goodal, 1987). W wymiarze ekonomicznym, ale i politycznym, peryferia definiowane są nie tylko jako obszary oddalone od centrów gospodarczych i trudno dostępne, ale też jako obszary zależne ekonomicznie od centrów gospodarczych i politycznych. Peryferyjność cechuje się również względnością, która polega na tym, że punk-

political distinctiveness of the inhabitants of the periphery. The borderland location influences the development of border units/areas also depending on the type and nature of the border - the level of tightness and permeability of the border. Proximity of the border with a significant level of tightness and low permeability often limits the possibility of cross-border cooperation and causes peripheral features to consolidate also in the socio-economic meaning. On the other hand, such a location at an open state border results in increased cross-border connections, which may constitute an opportunity to increase the potential of the border area (Ratti, 1993).

The border is most often seen as a dividing line, a barrier that prevents or hinders cooperation or joint activities, or a zone of contact (Ratti, 1993). The location at the border may constitute a potential development opportunity because the border can be treated as a source of location benefits, stimulating local development (Bański, 2010), but the economic strength of neighboring countries is important (Jakubowski, Bronisz, 2015).

The concept of a border area means an area lying on the border only within the territory of one state (Raczyk, Dołzbłasz, Leśniak-Johann, 2012). Its scope can be delimited in various ways. It may be based on determining the extent of the border's impact on development processes, or on taking appropriate units of the administrative division as the basis for delimitation (Miszczyk, 2013). In broad terms, border areas are regions adjacent to the border, while in the narrow - a belt of communes or poviats adjacent to the border (Raczyk, Dołzbłasz, Leśniak-Johann, 2012).

If we refer to the factors determining the role of the border in the development processes of border areas, the most important, according to Szul (1999), there are two types of factors:

- features of the border as obstacles to the movement of people, goods and capital; where, depending on the features, the boundary may be: an absolute barrier (impermeable boundary), a significant impediment (hardly permeable boundary) or a minor impediment (readily permeable boundary);
- economic, geographic, sociological, and administrative features of the areas on both sides of the border.

The large diversity of determinants of the significance of the border for the local development of borderland areas means that, despite attempts to generalize, the situation in specific places in the border area may have its own specificity (Szul, 1999).

As for the local development mechanism of borderland areas, it is mainly conditioned by the types of border: closed - open (Sitek, 2016). "Under the conditions of a closed border, local development can only rely on its own endogenous resources. There are only links to the national area. There is a high risk of peripherality and marginalization. Spatial peripherality is inevitable, while the social

tem odniesienia może być nie tylko inna jednostka terytorialna, ale także wybrane kryterium peryferyjności (Idczak, 2013). Możemy zatem mówić o odrębności kulturowej, religijnej lub politycznej mieszkańców peryferiów. Przygraniczne położenie oddziałuje na rozwój jednostek/obszarów przygranicznych także w zależności od typu i charakteru granicy - poziomu szczelności i przenikalności granicy. Bliskość granicy o znacznym poziomie szczelności i niskiej przenikalności często ogranicza możliwości współpracy transgranicznej i powoduje utrwalanie się cech peryferyjności także w znaczeniu społeczno-ekonomicznym. Z kolei położenie przy otwartej granicy państwowej prowadzi do wzrostu transgranicznych powiązań, co może stanowić szansę wzrostu potencjału obszaru przygranicznego (Ratti, 1993).

Granica najczęściej postrzegana jest jako linia podziału, bariera uniemożliwiająca lub utrudniająca współpracę czy wspólne działania, lub też strefa kontaktu (Ratti, 1993). Położenie przy granicy może stanowić potencjalną szansę rozwojową, bowiem granicę można traktować jako źródło korzyści lokalizacyjnych, stymulujące rozwój lokalny (Bański, 2010), ważna jest jednak siła gospodarcza sąsiednich państw (Jakubowski, Bronisz, 2015).

Pojęcie obszaru przygranicznego oznacza obszar leżący przy granicy wyłącznie na terytorium jednego państwa (Raczyk, Dołzbłasz, Leśniak-Johann, 2012). Jego zasięg może być delimitowany w różny sposób. Może opierać się na wyznaczeniu zasięgu wpływu granicy na procesy rozwojowe, bądź też przyjęciu za podstawę delimitacji odpowiednich jednostek podziału administracyjnego (Miszczyk, 2013). W ujęciu szerokim jako obszary przygraniczne klasyfikuje się regiony przylegające do granicy, natomiast w wąskim - pas gmin lub powiatów sąsiadujących z granicą (Raczyk, Dołzbłasz, Leśniak-Johann, 2012).

Jeżeli odniesiemy się do czynników determinujących rolę granicy w procesach rozwoju obszarów przygranicznych, to najważniejsze zdaniem Szula (1999) są dwa rodzaje czynników:

- cechy granicy jako przeszkody dla przepływów ludzi, towarów i kapitału; gdzie w zależności od tych cech granica może być: barierą absolutną (granica nieprzepuszczalna), istotnym utrudnieniem (granica trudno przepuszczalna) lub nieistotnym utrudnieniem (granica łatwo przepuszczalna);
- cechy ekonomiczne, geograficzne, socjologiczne oraz administracyjne obszarów po obu stronach granicy.

Duże zróżnicowanie determinant warunkujących znaczenie granicy dla rozwoju lokalnego obszarów przygranicznych powoduje, że mimo prób generalizacji, sytuacja w konkretnych miejscowościach obszaru przygranicznego może mieć swoją specyfikę (Szul, 1999).

Jeżeli zaś chodzi o mechanizm rozwoju lokalnego obszarów przygranicznych to uwarunkowany jest on głównie przez rodzaje granicy: zamknięta - otwarta (Sitek, 2016). „W warunkach granicy zamkniętej, rozwój lokalny może opierać się tylko na własnych zasobach endogenicznych. Występują powiązania wy-

and economic aspects depend on the potential of the area in the national system. This does not exclude development, but it definitely limits possibilities" (Sitek, 2016, p. 190).

Characteristics of the Terespol border commune with respect to its development potential

The Terespol Commune is a rural commune located in the south-eastern part of the Lublin Province, in Biała Podlaska County, and covers an area of 142 km². The commune is located on the eastern border of Poland with the European Union, and there are three border crossings within its territory. The commune includes 31 villages that make up 25 villages. According to the data of the Local Data Bank, in 2019 the Terespol Commune was inhabited by 6 700 people (Statistical Vademecum of a Regional Civil Servant 2020).

The commune stretches from north to south in the middle course of the Bug River, the natural border between Poland and Belarus. It was this unique location from the economic, social, and natural point of view that had the greatest impact on the development of the Terespol commune. The natural features of the Terespol commune include its unique terrain and landscape, the Bug River and the rich flora and fauna. In 1994, the "Podlasie Bug Gorge Landscape Park" was established. Within the park, 760 species of plants and 141 species of rare and endangered birds are protected. In the territory of the park located in the Terespol commune, the nature reserve "Podlasie's Switzerland" was created to protect the area, unique in Europe, located in the inter-river basin of the Bug and Krzna rivers, and the "Czapli Stóg" reserve, it preserves the breeding sites of the gray heron and refuges of many other species birds. In addition to the protected areas, there are nature monuments in the commune (Jadczak, 2015).

Terespol is a multicultural commune. For more than 4 000 years, many representatives of various cultures and religions have migrated to the areas, leaving traces in the form of cemeteries, temples, and manors. The location of the commune in the center of Europe, at the intersection of numerous road routes, enabled intensive social development. For centuries, the lands of the present Terespol commune have been characterized by tolerance. Muslims, Uniates, Orthodox and Judaist practitioners lived here with Catholics. They left their temples and cemeteries. The first settlements that they lived up to this day exist in the Terespol commune. They were established in the 15th century by the royal and Mazovian-Lithuanian-Ruthenian settlement. Koroszczyno (now Koroszczyn), Neple, Samowicze, Kryczew (now Krzyczew), now in the north-western part of the commune, and towns belonging to the king: Kobylany, Polatycze Kokoreki (now Kukuryki) and Małaszewicze, now located in the southern part of the commune, were in private hands (Jadczak, 2015).

łącznie z obszarem krajowym. Istnieje duże ryzyko peryferyjności i marginalizacji. Właściwie peryferyjność przestrzenna jest nieuchronna, natomiast wymiar społeczny i gospodarczy zależy od potencjału obszaru w systemie krajowym. Nie wyklucza to rozwoju, ale zdecydowanie ogranicza jego możliwości" (Sitek, 2016, s. 190).

Charakterystyka gminy przygranicznej Terespol w kontekście jej potencjału rozwojowego

Gmina Terespol jest gminą wiejską położoną w południowo-wschodniej części województwa lubelskiego, w powiecie bialskim i zajmuje powierzchnię 142 km². Gmina położona jest przy wschodniej granicy Polski z Unią Europejską, a na jej terenie funkcjonują trzy przejścia graniczne. Do gminy należy 31 miejscowości, składających się na 25 sołectw. Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych w roku 2019 Gminę Terespol zamieszkiwało 6700 osób (Statystyczne Vademecum Samorządowca 2020).

Gmina rozciąga się z północy na południe w środkowym biegu rzeki Bug, będącej naturalną granicą między Polską a Białorusią. Właśnie to unikalne z punktu widzenia gospodarczego, społecznego i przyrodniczego położenie miało największy wpływ na rozwój gminy Terespol. Do czynników przyrodniczych występujących w gminie Terespol zaliczyć można unikalne ukształtowanie terenu i krajobraz, rzekę Bug oraz bogatą florę i faunę. W roku 1994 powstał Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”. W granicach parku ochroną objęto 760 gatunków roślin oraz 141 gatunków ptaków rzadkich i ginących. Na terytorium parku leżącym w gminie Terespol utworzono rezerwat przyrody „Szwajcaria Podlaska” mający za zadanie chronić unikalny w skali Europy teren leżący w międzyrzeczu rzek Bug i Krzna oraz rezerwat „Czapli Stóg” w którym zachowuje się miejsca lęgowe czapli siwej oraz ostoje wielu innych gatunków ptaków. Oprócz obszarów objętych ochroną na terenie gminy znajdują się pomniki przyrody (Jadczak, 2015).

Terespol to gmina wielokulturowa. Od przeszło 4 tysiące lat migrowali na te tereny liczni przedstawiciele różnych kultur i wyznań, pozostawiając po sobie ślady w postaci cmentarzy, świątyń i dworów. Położenie gminy w centrum Europy, w miejscu przecinania się licznych szlaków drogowych pozwoliło na intensywny rozwój społeczny. Od wieków ziemie obecnej gminy Terespol charakteryzowały się tolerancją. Obok katolików mieszkali tu muzułmanie, unicy, wyznawcy prawosławia i judaizmu. Pozostały po nich świątynie i cmentarze. Pierwsze miejscowości, które zamieszkiwali istnieją do dzisiaj na terenach gminy Terespol. Powstały one w XV w. z nadania królewskiego i osadnictwa mazowiecko-litewsko-ruskiego. W rękach prywatnych znajdowały się Koroszczyno (obecnie Koroszczyn), Neple, Samowicze, Kryczew (obecnie Krzyczew) leżące obecnie w północno-zachodniej części gminy oraz miejscowości należące do króla: Kobylany, Polatycze Kokoreki (obecnie Kukuryki) i Małaszewicze, które obecnie leżą w południowej części gminy (Jadczak, 2015).

The most important economic conditions for development that can be found in the Terespol commune include its borderland location. For centuries, the areas of the present commune have been located within the most important trade and road routes connecting the east with the west and the north with the south (Jadczak, 2015). The first of the most important routes mentioned in the literature was the road connecting Lithuania with Volhynia and Podolia, as well as Ruthenia and Kiev with Europe, even though this route ran through the nearby Brest, undoubtedly, also for the areas surrounding the city, it was an opportunity for development. In the 15th century, three most important road routes for the Lithuanian State also ran through the lands of the Terespol commune: the royal route, the Łuków Inn and the Ruthenian path. The construction of a bridge connecting Błotków and Brest was an important event facilitating communication across the Bug River. The 16th century, also known as the "golden age", enabled the development of the entire Republic of Poland, including the Terespol commune. The river was used to float grain, skins, furs, wax, and other expensive goods. In 1795, the Third Partition of Poland took place, the territories belonging to the commune were under Austrian influence. The economic crisis and the disturbance of internal markets based on trade routes resulted in a slowdown in economic development for many years. Opportunities for development were seen in the construction of the beaten route from Warsaw to Terespol, established in 1823, and in the railway connection between Warsaw and Terespol (Jadczak, 2015).

After Poland regained independence in 1918, the Jewish inhabitants decided to start specializing in the development of agriculture and agricultural processing through the cultivation of cucumbers in the lands destroyed by the war. The undemanding cultivation of cucumbers and the naturally formed oxbow lakes of the Bug River enabled the traditional pickling of cucumbers and distributing them (Jadczak, 2015). After 1957, the cultivation and production of cucumbers was resumed. Numerous companies specializing in the production of pickled and pickled cucumbers were established. Investments in the cultivation and processing of cucumbers allowed the inhabitants and the commune to develop (Jadczak, 2015).

In 1940, the railway station in Małaszewicze was expanded, a place was created for reloading goods from wide-gauge wagons to normal wagons. Over the following years, the reloading area was modernized. In 1949, the PKP Transshipment Area was opened in Małaszewicze (Jadczak, 2015). In the 1970s, there was a significant development of the so-called dry transshipment port. The first large container reloading port in the Polish State Railways was put into operation. The dry port employed then approx. 5 thousand employees. In 1984 Kukuryki became a new road crossing with the USSR. A passage for lorries has been arranged there. There was also a decision to build a border clearance terminal

Do najważniejszych uwarunkowań ekonomicznych rozwoju jakich można doszukać się w gminie Terespol należy jej przygraniczne położenie. Tereny obecnej gminy od wieków leżały w obrębie najważniejszych szlaków handlowych oraz drogowych łączących wschód z zachodem oraz północ z południem (Jadczak, 2015). Pierwszym z najważniejszych szlaków, o którym wspomniano w literaturze była droga łącząca Litwę z Wołyniem i Podolem oraz Ruś i Kijów z Europą. Co prawda szlak ten przebiegał przez pobliski Brześć, niewątpliwie jednak i dla obszarów otaczających miasto było szansą rozwoju. Również w wieku XV przez ziemie gminy Terespol przebiegały trzy najważniejsze dla Państwa Litewskiego szlaki drogowe: szlak królewski, gościniec łukowski oraz gościniec ruski. Ważnym wydarzeniem ułatwiającym komunikację przez rzekę Bug, była budowa mostu łącząca Błotków z Brześciem. XVI wiek, zwany również „złotym wiekiem” pozwala na rozwój całej Rzeczypospolitej, również i terenów gminy Terespol. Rzeką spławia się zboże, skóry, futra, воск oraz inne kosztowne towary. W 1795 roku dochodzi do III rozbioru Polski, tereny należące do gminy znajdują się pod wpływem austriackim. Kryzys gospodarczy, zachwianie wewnętrznych rynków opartych na szlakach handlowych doprowadzają do spowolnienia rozwoju gospodarczego na długie lata. Szans na rozwój dopatrywano się w powstaniu bitego traktu z Warszawy do Terespoła powstałego w 1823 roku oraz w połączeniu kolejowym łączącym Warszawę z Terespołem (Jadczak, 2015).

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku, żydowscy mieszkańcy postanawiają na zniszczonych przez wojnę ziemiach rozpocząć specjalizację w rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolnego poprzez uprawę ogórków. Mało wymagająca uprawa ogórków oraz naturalnie powstałe starorzecza rzeki Bug pozwoliły na tradycyjne kiszenie ogórków i ich dystrybucję (Jadczak, 2015). Po roku 1957 powrócono do uprawy i produkcji ogórków. Powstały liczne firmy specjalizujące się w produkcji ogórków kiszonych i konserwowych. Inwestycje w uprawę i przetwórstwo ogórków pozwoliły mieszkańcom i gminie na rozwój (Jadczak, 2015).

W roku 1940 stacja kolejowa w Małaszewiczach zostaje rozbudowana, powstaje miejsce do przeładunku towarów z wagonów szerokotorowych do normalnych wagonów. Przez kolejne lata rejon przeładunkowy poddawano modernizacji. W roku 1949 otwarto Rejon Przeładunkowy PKP w Małaszewiczach (Jadczak, 2015). W latach 70. XX w. nastąpił znaczny rozwój tzw. suchego portu przeładunkowego. Oddano do użytku pierwszy w PKP port przeładunkowy kontenerów wielkich. Suchy port zatrudniał wówczas ok. 5 tys. pracowników. W 1984 Kukuryki stają się nowym przejściem drogowym z ZSSR. Urządzono tu przejście dla TIR-ów. Rodzi się również decyzja o powstaniu terminala odpraw granicznych w Koroszczyne. W roku 1993 Rada Ministrów tworzy Wolny Obszar Celný w Małaszewiczach, obejmujący teren o powierzchni 166 ha, usytuowany pomiędzy drogą krajową nr 2 a suchym portem. Głównym celem stworzenia WOC było ułatwienie międzynarodowej wymiany towarowej i obsługa ładunków w tranzycie. Obecnie przez

in Koroszczyn. In 1993, the Council of Ministers established a Free Customs Area in Małaszewicze, covering an area of 166 ha, located between the national road No. 2 and the dry port. The main goal of creating the FCA was to facilitate the international exchange of goods and cargo handling in transit. Currently, the E-30 road runs through the Terespol commune, it connects Lisbon and London with Moscow via Paris, Berlin, Warsaw and Minsk, and the E-20 railway line from Paris to Moscow, creating the European transport corridor No. 2. Border traffic in the Terespol commune takes place through 3 border crossings (Terespol commune website 2021).

Implementation of the concept of creating a New Silk Road linking China and Europe, initiated in 2013 on the initiative of the Chinese authorities has been a chance for the Terespol commune to develop. According to the implemented concept, the land route leads through Małaszewicze, in which there is the so-called PKP dry reloading port, it carries out the reloading of goods from broad-gauge wagons to standard-gauge wagons (Wowczeniuk, 2019). The key issue for Poland is the appropriate use of the potential of the New Silk Road. In the case of Poland, modernization of the Terespol – Brest border crossing is of key significance. The border section is a bottleneck in the entire trade initiative between Asia and Europe, therefore its elimination will open new opportunities for Polish business (Świeboda, Lysionok, Majowicz, Kulikowska-Wielgus, 2020).

In 2021, the Polish government is planning to accept the construction of the Małaszewicze Logistics Park – the Polish gate to the New Silk Road for implementation as a long-term investment. The investment is to allow the Park to accept longer (1050 meters instead of 750 meters) and heavier (axle load 25 tons instead of 22.5 tons) trains. All rails will be adapted to the UIC60 standard, and the top speed will increase to 40 km/h. The track system, traction network and traffic control will also be rebuilt (the government is preparing another giginvestment in 2021).

Development potential of the commune in the light of strategic documents

The location of the Terespol commune is an element of the characteristics of its development potential, the high rank of which was reflected in the most important documents constituting the basis for the implementation of the social and economic development policy. In 1999, as part of the study of the conditions and directions of spatial development in the Terespol commune, the key elements of the commune's development strategy were defined. The document describes the Terespol commune as the most important cross-border traffic service hub in Eastern Poland, gathering significant development potentials in the region and the country. The geographical location on the Polish-Belarusian border – the future border between the European Union and the countries of the former Soviet Union was considered the basic development potential of

gminę Terespol przebiega droga E-30 która łączy Lizbonę i Londyn z Moskwą przez Paryż, Berlin, Warszawę i Mińsk oraz linia kolejowa E-20 z Paryża do Moskwy, tworząc europejski korytarz transportowy nr 2. Ruch graniczny na terenie gminy Terespol odbywa się przez 3 przejścia graniczne (Serwis internetowy gminy Terespol, 2021).

Szansą rozwoju gminy Terespol jest realizacja powstałej w 2013 roku z inicjatywy władz Chin koncepcji utworzenia Nowego Jedwabnego Szlaku, łączącego Chiny i Europę. Według realizowanej koncepcji szlak lądowy prowadzi przez Małaszewicze, w których znajduje się tzw. suchy port przeładunkowy PKP, realizujący przeładunek towarów z wagonów szerokotorowych na wagony normalnotorowe (Wowczeniuk, 2019). Kluczową kwestią dla Polski jest odpowiednie wykorzystanie potencjału Nowego Jedwabnego Szlaku. W przypadku Polski kluczowa jest więc modernizacja przejścia granicznego Terespol – Brześć. Odcinek graniczny stanowi wąskie gardło w całej inicjatywie handlowej między Azją a Europą, dlatego jego znielowanie otworzy przed polskim biznesem nowe możliwości (Świeboda, Lysionok, Majowicz, Kulikowska-Wielgus, 2020).

W 2021 roku planowane jest przyjęcie przez rząd polski do realizacji wieloletniej inwestycji budowy Parku Logistycznego Małaszewicze – polskiej bramy do Nowego Jedwabnego Szlaku. Inwestycja ma pozwolić przyjmować w Parku pociągi dłuższe (1050 metrów zamiast 750 metrów) i cięższe (nacisk na oś 25 ton zamiast 22,5 tony). Wszystkie szyny zostaną dostosowane do standardu UIC60, a prędkość maksymalna wzrośnie do 40 km/h. Przebudowę przejdzie też układ torów, sieć trakcyjna i sterowanie ruchem (Rząd szuka kolejną giginwestycję 2021).

Potencjał rozwojowy gminy w świetle dokumentów strategicznych

Lokalizacja gminy Terespol jest elementem charakterystyki jej potencjału rozwojowego, którego wysoka ranga znalazła odzwierciedlenie w najważniejszych dokumentach stanowiących podstawy realizacji polityki rozwoju społeczno-gospodarczego. W 1999 roku w ramach prac nad *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Terespol* określone zostały kluczowe elementy strategii rozwoju tej gminy. W dokumencie gmina Terespol została scharakteryzowana jako najważniejszy węzeł obsługi ruchu transgranicznego w Polsce Wschodniej skupiający znaczące, w skali regionu i kraju, potencjały rozwojowe. Za bazowy potencjał rozwojowy gminy Terespol uznane zostało jej położenie geograficzne na granicy polsko-białoruskiej – przyszłej granicy między Unią Europejską a krajami byłego Związku Radzieckiego (Studium uwarunkowań..., 1999).

the Terespol commune (Study of the conditions..., 1999).

The base potential of the location was additionally strengthened by the location of the commune in the functional zone of two cities situated on both sides of the border and directly connected by the border crossing – Terespol and Brest on the Bug River – and the intersection of the commune with the main communication routes of the European network. Other development potentials of the commune include valuable natural and cultural values (Study of the conditions..., 1999).

The basic development problems of the Terespol commune include: its high dependence on the condition of the economy of the countries located on the eastern side of the border, the conflict between the commune's development potential and the need for protecting its natural and cultural values, the unfavorable imbalance of the partnership between two border towns – Terespol and Brest, and the insufficient potential of the city of Terespol as a functional center of the commune (Study of the conditions..., 1999).

The general objective of the Terespol commune development strategy was the optimal use of the existing potentials, including the rational shaping of the urbanized economic activity zone of the Terespol commune complex, as well as the protection and use of its natural and cultural values in the commune's development (Study of the conditions..., 1999).

The provisions of the *Study of the Conditions and Directions of Spatial Development in the Commune* (1999), along with the elements of the development strategy, formed the basis for the development of the Local Development Plan for the Terespol Commune for 2004-2006 (2004). It was to be implemented in the first period of Poland's accession to the European Union. Since 2004, the factor of the borderland location positively influencing the development of the commune has been exposed in the context of new conditions defined by Poland's inclusion in the structures of the European Union. The strengths of the Terespol commune include, among others a very advantageous location at international road and rail border crossings, and a highly developed infrastructure related to handling border traffic. The possibilities of obtaining funds from the PHARE-CBC fund Cross-Border Cooperation and the possibility of operating within the Euroregion (Development Plan..., 2004) were also emphasized.

Other strengths of the commune included: a large sales market within a radius of 100 km, extensive technical infrastructure, proximity to the seat of provincial authorities and academic centers, the advantageous demographic structure, features of the natural environment, high economic activity of the population, tourist values and the ability to use EU aid funds. At the same time, the following problems were revealed among the commune's weaknesses: an aging tourist base, insufficient technical infrastructure in relation to growing needs, migration of people to larger urban centers, a significant share of agriculture as the main source

Potencjał bazowy położenia wzmacniało dodatkowo położenie gminy w strefie funkcjonalnej dwu miast położonych po obu stronach granicy i powiązanych bezpośrednio przejściem granicznym – Terespolą i Brześćcia nad Bugiem – oraz przecięcie gminy głównymi trasami komunikacyjnymi sieci europejskiej. Do innych potencjałów rozwojowych gminy zaliczono cenne walory przyrodnicze oraz kulturowe (Studium uwarunkowań..., 1999).

Do podstawowych problemów rozwojowych gminy Terespol zaliczono: jej wysokie uzależnienie od stanu gospodarki krajów położonych po wschodniej stronie granicy, konflikt między możliwościami rozwojowymi gminy i potrzebą ochrony jej walorów przyrodniczych i kulturowych, niekorzystną nierównowagę partnerstwa dwóch miast nadgranicznych – Terespolą i Brześćcia oraz niedostateczny potencjał miasta Terespol jako funkcjonalnego centrum gminy (Studium uwarunkowań..., 1999).

Celem generalnym strategii rozwoju gminy Terespol było optymalne wykorzystanie istniejących potencjałów, w tym racjonalne kształtowanie zurbanizowanej strefy aktywności gospodarczej zespołu gmin Terespol, a zarazem ochrona i wykorzystanie w rozwoju gminy jej walorów przyrodniczych i kulturowych (Studium uwarunkowań..., 1999).

Zapisy *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy* (1999) wraz z elementami strategii rozwoju stanowiły podstawę opracowania *Planu Rozwoju Lokalnego dla Gminy Terespol na lata 2004-2006* (2004), który miał być realizowany w pierwszym okresie akcesji Polski do Unii Europejskiej. Przyszystnie oddziałujący na rozwój gminy czynnik przygranicznego położenia od 2004 roku został wyeksponowany w kontekście nowych warunków określonych przez włączenie Polski w struktury Unii Europejskiej. Do mocnych stron gminy Terespol zaliczono m.in. bardzo korzystne położenie przy międzynarodowych przejściach granicznych drogowych i kolejowych oraz wysoko rozwiniętą infrastrukturę związaną z obsługą ruchu granicznego. Podkreślone zostały także możliwości pozyskania środków z funduszu PHARE-CBC Współpraca Przygraniczna oraz możliwości działania w ramach Euroregionu (Plan Rozwoju..., 2004).

Wśród innych mocnych stron gminy wskazano m.in.: duży rynek zbytu w promieniu do 100 km, rozbudowaną infrastrukturę techniczną, bliskość siedziby władz wojewódzkich i ośrodków akademickich, korzystną strukturę demograficzną, cechy środowiska przyrodniczego, wysoką aktywność gospodarczą ludności, walory turystyczne oraz umiejętność wykorzystywania środków pomocowych UE. Jednocześnie wśród słabych stron gminy ujawniono problemy: starzejącej się bazy turystycznej, niewystarczającej infrastruktury technicznej w stosunku do rosnących potrzeb, migrację ludzi do większych ośrodków miejskich, znaczący udział rolnictwa jako głównego źródła utrzymania, niskie dochody społeczeństwa i niewystarczającą aktywność promocyjną gminy (Plan Rozwoju..., 2004).

Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania wizja gminy Terespol u progu integracji europejskiej zdefi-

of income, low income of the society and insufficient promotional activity of the commune (Development Plan..., 2004).

Considering the above conditions, the vision of the Terespol commune on the threshold of European integration was defined as follows: "Terespol is a commune with a dynamically developing sector of services related to the operation of the international communication junction supporting border crossings with Belarus and the processing industry, offering its residents well-paid jobs in many small and medium-sized enterprises; The Terespol commune is also a tourism and leisure center offering its potential and services to Polish and foreign tourists, especially from Belarus and Russia" (Development Plan..., 2004, p. 32).

In 2008, the Terespol Commune Development Strategy until 2020 was created. This document states that the chances for the development of the commune lie mainly in endogenous potentials. The factor of the borderland location and the commune's shaped profile related to it was again distinguished as an important element of its development potential. The developed functions of the commune, related to border crossings and international transport, as well as to enterprises engaged in international trade, were defined as the main local potentials of exogenous significance (Development Strategy..., 2008).

One of the significant threats in the first period after accession was the sealing of the state border with Belarus, especially after Poland joined the Schengen area. It caused a barrier to trade, social and cultural exchange, and regional cooperation, as well as the lack of interest of larger investors in the commune, despite good local conditions. The expectations of the commune self-government concerned the creation of the possibility of facilitating border crossing within the so-called local border traffic (Development Strategy..., 2008)¹.

The construction of the vision of the commune's development was based on the recognition of the high rank of Polish-Belarusian and Polish-Russian relations as well as the activity of the trans-European road and rail route. The possibility of developing close cross-border cooperation and trade with Belarus and Russia was considered important (Development Strategy..., 2008). The mission of the Terespol commune development strategy, in the light of its assumptions from 2008, was to "improve the quality of life of the inhabitants and the conditions for the development of economic activity in the commune," and the method of its implementation was considered to be "increased commune's competitiveness and the use of its development potential, including its location on the European A2

niowana została w sposób następujący: „Terespol to gmina dynamicznie rozwijającego się sektora usług związanych z obsługą międzynarodowego węzła komunikacyjnego obsługującego przejścia graniczne z Białorusią oraz przemysłu przetwórczego, oferująca swoim mieszkańcom dobrze płatną pracę w wielu małych i średniej wielkości przedsiębiorstwach; gmina Terespol to także ośrodek turystyki i wypoczynku oferujący swój potencjał i usługi turystom polskim i zagranicznym, a zwłaszcza z Białorusi i Rosji” (Plan Rozwoju..., 2004, s. 32).

W roku 2008 powstała *Strategia Rozwoju Gminy Terespol do 2020 roku*. W dokumencie tym określono, że szanse rozwoju gminy tkwią głównie w potencjałach endogenicznych. Czynnikiem położenia przygranicznego i związanego z nim ukształtowanego profilu gminy ponownie został wyróżniony jako ważny element jej potencjału rozwojowego. Wykształcone funkcje gminy związane z przejściami granicznymi i transportem międzynarodowym, a także z przedsiębiorstwami prowadzącymi handel międzynarodowy określono jako główne miejscowe potencjały o znaczeniu egzogenicznym (Strategia rozwoju..., 2008).

Jako jedno z istotnych zagrożeń w pierwszym okresie po akcesji dostrzegano uszczelnienie granicy państwowej z Białorusią, szczególnie po wejściu Polski do strefy Schengen. Spowodowało ono barierę w handlu, wymianie społecznej i kulturalnej oraz współpracy regionalnej oraz brak zainteresowania gminą większych inwestorów, mimo dobrych warunków lokalnych. Oczekiwania samorządu gminy dotyczyły stworzenia możliwości ułatwionego przekraczania granicy w ramach tzw. małego ruchu granicznego (Strategia rozwoju..., 2008)¹.

Budowa wizji rozwoju gminy bazowała na dostrzeżeniu wysokiej rangi stosunków polsko-białoruskich i polsko-rosyjskich oraz aktywności transeuropejskiego szlaku drogowego i kolejowego. Za ważną uznano możliwość rozwoju bliskiej współpracy transgranicznej i wymiany handlowej z Białorusią i z Rosją (Strategia rozwoju..., 2008). Misją strategii rozwoju gminy Terespol, w świetle jej założeń z 2008 roku, stała się „poprawa jakości życia mieszkańców i warunków rozwoju działalności gospodarczej na terenie gminy” a za sposób jej realizacji uznano „wzrost konkurencyjności gminy oraz wykorzystanie jej potencjałów rozwojowych, w tym przygranicznego jej położenia na europejskim korytarzu transportowym A2” (Strategia rozwoju..., 2008, s. 52).

W omawianym dokumencie wyraźnie wyartykułowano, że dotychczasowy rozwój gminy, oparty głównie na obsłudze ruchu międzynarodowego i przedsiębiorczości, nie zapewnia jej mieszkańcom wystarczającej liczby miejsc pracy i źródeł utrzymania. Stąd też rozwój bazy ekonomicznej równoważącej lokalny rynek

¹ As late as in 2019, the possibility of entry only for tourist purposes was introduced as part of visa-free travel through the road and rail border crossings in Terespol to Brest within the created tourist and recreation zone "Brest - Grodno". The two existing tourist zones: "Park Kanał Augustowski" and "Brest" became one visa-free tourist and recreation zone "Brest - Grodno" pursuant to the provisions of the Decree of the President of the Republic of Belarus No. 300 of August 7, 2019 (<https://www.gov.pl/web/dyplomacja/bialorus>, access: May 28, 2021).

¹ Dopiero w 2019 roku wprowadzona została możliwość wjazdu wyłącznie w celach turystycznych w ramach ruchu bezwizowego przez przejścia graniczne drogowe i kolejowe w Terespolu do Brześcia w ramach utworzonej strefy turystyczno-rekreacyjnej „Brześć - Grodno”. Dwie istniejące dotychczas strefy turystyczne: „Park Kanał Augustowski” oraz „Brześć” stały się jedną bezwizową strefą turystyczno-rekreacyjną „Brześć - Grodno” na podstawie postanowień Dekretu Prezydenta Republiki Białorusi nr 300 z dnia 7 sierpnia 2019 r. (<https://www.gov.pl/web/dyplomacja/bialorus>, dostęp: 28.05.2021).

transport corridor" (Development Strategy..., 2008, p. 52).

The document under discussion clearly states that the development of the commune to date, based mainly on servicing international traffic and entrepreneurship, does not provide its inhabitants with enough jobs and livelihoods. Hence, the development of the economic base balancing the local labor market has become the most important point of interest for the local government (Development Strategy ..., 2008).

Since 2014, the commune of Terespol has belonged to the Border Functional Area "Active Borderlands" created by 12 border communes. The Integrated Strategy for the Development of the Border Functional Area "Active Borderlands" (2015) outlines its vision as a supra-regional functional area with shaped economic functions and an increasing quality of life for the local community. In this area, an effective economic structure was to develop in a sustainable manner based on a convenient communication location (border zone) in terms of transport, logistics and forwarding, as well as industrial processing with a special role of bioeconomy. The supporting economic branch was to be the network product of cross-border tourism (Integrated Strategy..., 2015, p. 32).

Directions of business development in the Terespol commune in the period 2010-2020

Due to the limited availability resources of Local Date of the Central Statistical Office (LDB CSO) the analysis of the state of business development was limited to the period 2010-2020. Over the years under study, the Terespol commune was characterized by developing economic activity, it was reflected by changes in the number and structure of entities entered in the REGON register operating in its territory. In the period 2010-2020, there was a systematic increase in the number of enterprises registered in the REGON system from 276 in 2010 to 347 in 2020 (LDB CSO).

Economic activity in the Terespol commune in the analyzed period developed, however, as compared to all rural communes in the Lubelskie Voivodeship, it remained much less intense. In 2019, 484 entities were entered in the REGON register per 10 thousand people and operated in the Terespol commune, while in the communes of the Lubelskie Voivodeship in total – 660. This index was also much lower in the case of the Terespol rural commune as compared to the overall rural communes of the region – per 1,000 inhabitants of working age. In 2019, it reached the value of 79.9 in the Terespol commune and 108.3 in the rural communes of the region, respectively. A smaller difference, to the disadvantage of the Terespol commune, concerned the indicator of the number of newly registered units in the REGON register per 10 thousand people. In the Terespol commune in 2019 it was at the level of 57, while in the region – 63 (LDB CSO). On the other hand, one should notice very good institutional conditions

pracy stał się najważniejszym punktem zainteresowania samorządu (Strategia rozwoju..., 2008).

Gmina Terespol należy od 2014 roku do Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego „Aktywne Pogranicze” utworzonego przez 12 przygranicznych gmin. W *Zintegrowanej Strategii Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego „Aktywne Pogranicze”* (2015) nakreślono jego wizję jako ponadregionalnego obszaru funkcjonalnego o ukształtowanych funkcjach gospodarczych o wzrastającej jakości życia lokalnej społeczności. W obszarze tym efektywna struktura gospodarcza rozwijać się miała w sposób zrównoważony w oparciu o dogodne położenie komunikacyjne (strefa przygraniczna) w ramach transportu, logistyki i spedycji, oraz przetwórstwa przemysłowego ze szczególną rolą biogospodarki. Wspomagającą gałęzią gospodarczą miał być sieciowy produkt turystyki transgranicznej (*Zintegrowana Strategia...*, 2015, s. 32).

Kierunki rozwoju działalności gospodarczej w gminie Terespol w okresie 2010-2020

Analizę stanu rozwoju działalności gospodarczej, z uwagi na ograniczoną dostępność danych Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego w Polsce (BDL GUS) ograniczono do okresu 2010-2020. Na przestrzeni badanych lat gminę Terespol charakteryzował rozwój działalności gospodarczej, który odzwierciedlały zmiany w liczbie i strukturze podmiotów wpisanych do rejestru REGON działających na jej terenie. W okresie 2010-2020 następował systematyczny przyrost liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych w systemie REGON z liczby 276 w roku 2010 do liczby 347 w roku 2020 (BDL GUS).

Aktywność gospodarcza na terenie gminy Terespol w badanym okresie rozwijała się, jednak w porównaniu do ogółu gmin wiejskich województwa lubelskiego pozostawała znacznie mniej intensywna. W 2019 roku w gminie Terespol funkcjonowały 484 podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności, natomiast w gminach województwa lubelskiego ogółem – 660. Wskaźnik ten także ukształtował się na dużo niższym poziomie w przypadku gminy wiejskiej Terespol w porównaniu do ogółu gmin wiejskich regionu – przeliczony na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym. W 2019 roku osiągnął on wartość – odpowiednio – 79,9 w przypadku gminy Terespol i 108,3 w gminach wiejskich regionu. Mniejsza różnica na niekorzyść gminy Terespol dotyczyła wskaźnika: „liczba jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności”. W gminie Terespol w roku 2019 ukształtowała się na poziomie 57, natomiast w regionie – 63 (BDL GUS). Dostrzec trzeba natomiast bardzo dobre warunki instytucjonalne określone liczbą instytucji otoczenia

defined by the number of business environment institutions per 10 thousand entities of the national economy. In the Terespol commune it amounted to 778.1 in 2020, and in the communes of the region – 333 (LDB CSO).

There were no very dynamic changes in the structure of economic entities from the Terespol commune in the analyzed period 2010-2020. However, a general direction of changes was noticeable, consisting in an increase in the share of economic entities operating in non-agricultural sectors and the stabilization of the share of entities representing the first sector of the national economy (Figure 1).

biznesu na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej. W gminie Terespol wynosiła ona w 2020 roku 778,1 a w gminach regionu – 333 (BDL GUS).

W strukturze rodzajowej podmiotów gospodarczych z terenu gminy Terespol w badanym okresie 2010-2020 nie następowały bardzo dynamiczne zmiany. Zauważalny był jednak ogólny kierunek zmian polegających na zwiększaniu się udziału podmiotów gospodarczych realizujących działalność w sektorach nierolniczych i stabilizacji udziału podmiotów reprezentujących pierwszy sektor gospodarki narodowej (Rysunek 1).

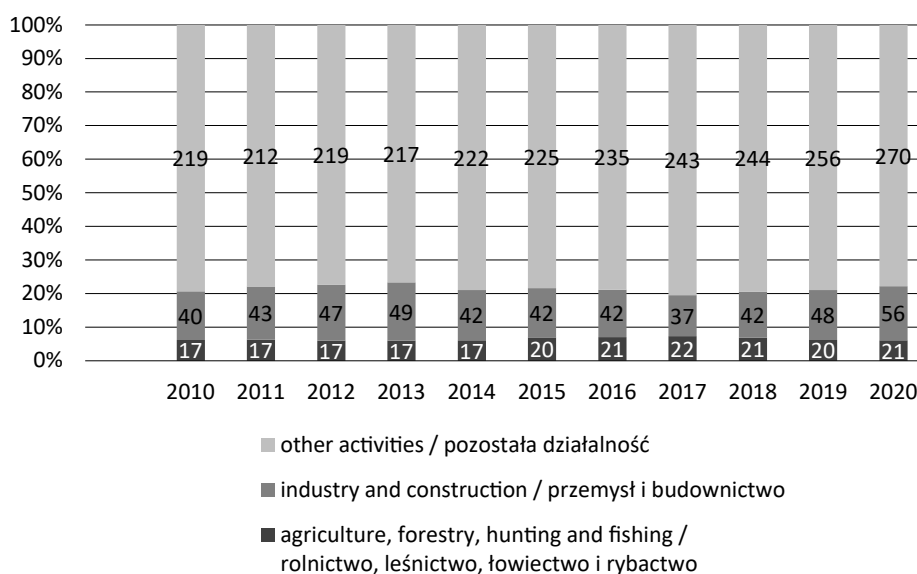

Figure 1. Changes in the number of business entities entered in the REGON register operating in the Terespol commune by type of activity in the period 2010-2020

Rysunek 1. Zmiany liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON prowadzących działalność na terenie gminy Terespol według rodzajów działalności w okresie 2010-2020

Source: Local Data Bank of the Central Statistical Office.

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

In the structure of business entities operating in the Terespol commune entered in the REGON register, entities representing the PKD sections: "Trade and repairs" and "Transport and warehouse management" had a dominant share. Figure 2 shows the share of the sections of the Polish Classification of Activities (PKD), represented by at least 15 entities in 2010, in the total structure of economic entities entered in the REGON register.

Considering the number of economic entities in the Terespol commune, including the PKD section, a noticeable strengthening of the potential of the sections: "Industrial processing", "Construction", "Transport and warehouse management" as well as section S can be noted in the analyzed period 2010-2020 and T – other service activities and activities of households employing workers and producing goods and providing services for their own needs. When analyzing the changes in the structure, considering the two leading sections H and G, a significant decrease by nearly 10 pp should be noted in the

W strukturze podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na terenie gminy Terespol wpisanych do rejestru REGON dominujący udział miały podmioty reprezentujące sekcje PKD: „Handel i naprawy” oraz „Transport i gospodarka magazynowa”. Rysunek 2 prezentuje udział sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), które w 2010 roku były reprezentowane przez co najmniej 15 podmiotów, w strukturze podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON ogółem.

Biorąc pod uwagę rozwój liczebny podmiotów gospodarczych na terenie gminy Terespol z uwzględnieniem sekcji PKD odnotować można w badanym okresie 2010-2020 zauważalne wzmacnianie potencjału sekcji: „Przetwórstwo przemysłowe”, „Budownictwo”, „Transport i gospodarka magazynowa”, a także w ramach sekcji S i T – pozostałej działalności usługowej oraz działalności gospodarstw domowych zatrudniających pracowników oraz produkujących wyroby i świadczących usługi na własne potrzeby. Analizując zmiany struktury z uwzględnieniem dwóch wiodących

share of the wholesale and retail trade and repairs section against a slight increase in the structure between 2010 and 2020 of entities in the transport and storage section. It proves the growing economic connection of the commune and this manufacturing specialization (Figure 2).

sekcji H i G, należy zauważyć znaczący spadek, o blisko 10 p.p., udziału sekcji handel hurtowy i detaliczny i naprawy wobec niewielkiego wzrostu w strukturze między rokiem 2010 a 2020 podmiotów sekcji transport i gospodarka magazynowa, co świadczy o rosnącym powiązaniu gospodarczym gminy z tą specjalizacją wytwórczą (Rysunek 2).

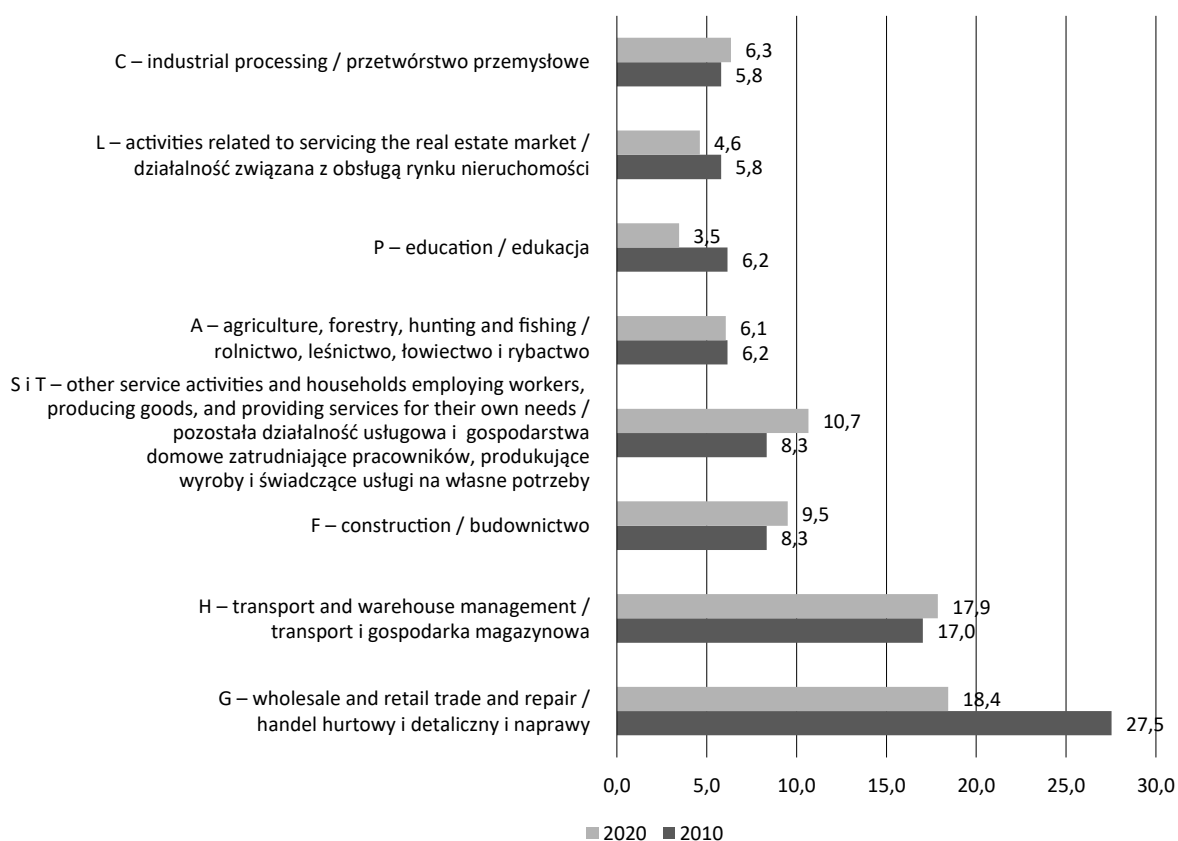

Figure 2. Changes in the shares of business entities entered in the REGON register operating in the Terespol commune according to the types of PKD sections leading for the Terespol commune in the period 2010-2020

Rysunek 2. Zmiany udziałów podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON prowadzących działalność na terenie gminy Terespol według wiodących dla gminy Terespol rodzajów sekcji PKD w okresie 2010-2020

Source: Own calculations based on data from the Local Data Bank of the Central Statistical Office.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

There were no clear trends in the development of activities related to the tourism sector – related to accommodation and catering services, and to culture, entertainment, and recreation. Despite the observable increase in the number of entities representing the above sections (from 4 in 2010 to 9 in 2020), at the end of the analyzed period, they did not account for a significant share in the total number of economic entities in the commune (2.6% – not included in Figure 2, represented by less than 15 entities).

The Terespol commune is a service unit with a leading commercial activity supplemented with services related to transport and warehouse management. The changes observed in the analyzed period indicate increasing significance of the section “transport and storage management” and non-agricultural production, which proves

Nie dostrzeżono wyraźnych trendów w zakresie rozwoju działalności związanych z sektorem turystyki – związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi oraz z kulturą, rozrywką i rekreacją. Pomimo obserwowalnego przyrostu liczby podmiotów reprezentujących powyższe sekcje (z 4 w 2010 roku do 9 w 2020 roku) nie stanowiły one pod koniec badanego okresu istotnego udziału w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych gminy (2,6% – nie ujęte na Rysunku 2, reprezentowane przez mniej niż 15 podmiotów).

Gmina Terespol jest jednostką o profilu usługowym, z wiodącą działalnością handlową uzupełnianą usługami z zakresu transportu i gospodarki magazynowej. Zaobserwowane w badanym okresie zmiany wskazują na zwiększające się znaczenie sekcji „transport i gospodarka magazynowa” oraz produkcji pozarolniczej, co świadczy o kontynuowaniu przyjętych specjalizacji wytwórczych wiążących się z przygra-

continued assumption of manufacturing specializations related to the borderland location. It seems that favorable institutional conditions – the entrepreneurship environment, along with the progressing investments and emerging factors opening the possibilities of cross-border cooperation (e.g., in the development of tourism) may constitute the intensive economic development potential of this unit.

Determinants of the development of the Terespol commune in the light of the results of opinion polls of its inhabitants

Research methodology and characteristics of the respondents

In empirical research, the survey method was used with the use of the questionnaire technique. The study was carried out among the inhabitants of the rural commune of Terespol in the period March – May 2021. A non-random type of sample selection was used. Respondents were selected based on the quota selection. Only working age and post-working age respondents were included in the study. The online version of the survey was created in the Google Forms application, and a link to it was placed on forums and groups associating residents of the Terespol commune. After the end of the internet research, they were supplemented with surveys among the elderly 60+ to meet the assumptions of the research. The paper version of the questionnaire was distributed to older residents of the commune who were unable to complete it on the Internet. Apart from the assumption regarding the age structure of the respondents, it was assumed that at least 50% of the studied sample should be people living in the Terespol commune from birth, having full knowledge about the changes in the development conditions of the commune over a longer time. The selection of the sample was also supposed to reflect the structure of the population of adult residents of the commune in the sample.

The structure of respondents by working/post-working age in the proportions: 74%/26% reflected the analogous structure of the inhabitants of the Terespol rural commune as of 31 December 2019, which was: 74.4%/25.6%.

In the study, the sample of 50 respondents included 37 residents of the Terespol commune in the 1990s. This group was able to express opinions on the commune's development potential during the reconstruction of the commune self-government in Poland. This group of respondents was asked about the assessment of the development factors of the commune in the early 1990s. It was the authors' assumption not only to indicate development determinants but also to show what factor were significant on the so-called commune development path.

In the studied sample, 60% of the respondents were women, and 40% were men. All the respondents had secondary education. The most numerous group included people with vocational education, this group

nicznym położeniem. Wydaje się, że sprzyjające warunki instytucjonalne – otoczenia przedsiębiorczości wraz z postępującymi inwestycjami i ujawniającymi się czynnikami otwierającymi możliwości współpracy transgranicznej (np. w rozwoju turystyki) stanowiąc mogą potencjał bardziej intensywnego rozwoju gospodarczego tej jednostki.

Determinanty rozwoju gminy Terespol w świetle wyników badań opinii jej mieszkańców

Metodyka badań i charakterystyka respondentów

W badaniach empirycznych zastosowano metodę sondażu z wykorzystaniem techniki ankiety. Badanie zrealizowano wśród mieszkańców gminy wiejskiej Terespol w okresie marzec – maj 2021. Zastosowano nielosowy rodzaj doboru próby. Respondentów wyłoniono w oparciu o dobór kwotowy. W badaniu uwzględniono wyłącznie respondentów w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Internetową wersję ankiety utworzono w aplikacji Formularze Google, a link do niej umieszczono na forach i grupach zrzeszających mieszkańców gminy Terespol. Po zakończeniu badań internetowych uzupełniono je badaniami wśród osób starszych 60+ celem spełnienia założenia badania. Papierową wersję ankiety rozdano starszym mieszkańcom gminy, nie posiadającym możliwości wypełnienia jej w Internecie. Poza założeniem dotyczącym struktury wiekowej respondentów przyjęto, by minimum 50% badanej próby stanowiły osoby mieszkające w gminie Terespol od urodzenia, posiadające pełną wiedzę o zmianach warunków rozwojowych gminy w dłuższym okresie czasu. Dobór próby zapewnić miał także odzwierciedlenie w próbie struktury populacji pełnoletnich mieszkańców gminy.

Struktura respondentów według wieku produkcyjny/poprodukcyjny w proporcjach: 74%/26% odzwierciedlała analogiczną strukturę mieszkańców gminy wiejskiej Terespol według stanu na 31.12.2019, która wykazywała proporcje: 74,4%/25,6%.

W badaniu w próbie 50 respondentów znalazło się 37 mieszkańców zamieszkujących gminę Terespol w latach 90. Grupa ta mogła wyrazić opinie na temat potencjału rozwoju gminy w okresie rekonstrukcji samorządu gminnego w Polsce. Do tej grupy ankietowanych skierowano pytanie o ocenę czynników rozwoju gminy na początku lat 90. Zamierzeniem autorów było bowiem nie tylko określenie współczesnych determinant rozwoju, ale ukazanie, jakie czynniki były ważne na tzw. ścieżce rozwoju gminy.

W badanej próbie 60% respondentów stanowiły kobiety, a 40% mężczyźni. Spośród ankietowanych wszyscy posiadali wykształcenie ponadpodstawowe. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem zawodowym, grupa ta liczyła 20 respondentów, co stanowiło 40% ogółu, w dalszej kolejności średnie 32% i wyższe 20% ogółu badanych (Rysunek 3). Taka struktura wykształcenia,

consisted of 20 respondents, which constitutes 40% of the total, followed by secondary 32% and higher 20% of the total number of respondents (Figure 3). Such a structure of education seems to properly reflect the rural type of the inhabited commune.

jak się wydaje, właściwie odzwierciedla wiejski typ zamieszkiwanej gminy.

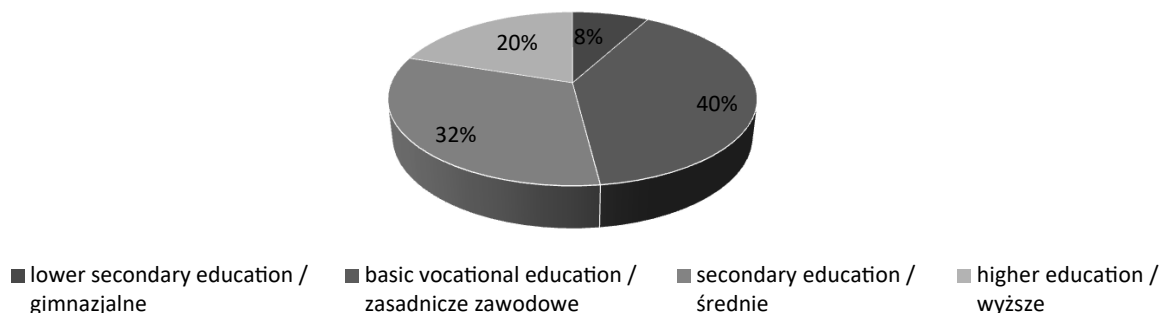

Figure 3. Structure of respondents by education (n = 50)

Rysunek 3. Struktura respondentów według wykształcenia (n = 50)

Source: Kamila Bartniczuk's own study.

Źródło: Opracowanie własne Kamili Bartniczuk.

Among the 50 respondents, the most numerous group included people with a net income in the range of PLN 2,000-2499 (28%), while the least numerous group included those with a net income of PLN 4,000 and more – 2% of the respondents. In total, 56% of the respondents achieved a net monthly income in the range of 1000-2999.

Spośród 50 ankietowanych, najliczniejszą grupę stanowiły osoby o dochodzie netto w przedziale 2000-2499 zł (28%), najmniej liczną grupę natomiast osoby posiadające dochód netto 4000 zł i więcej – 2% ankietowanych. Łącznie 56% badanych osiągało dochód miesięczny netto w granicach 1000-2999.

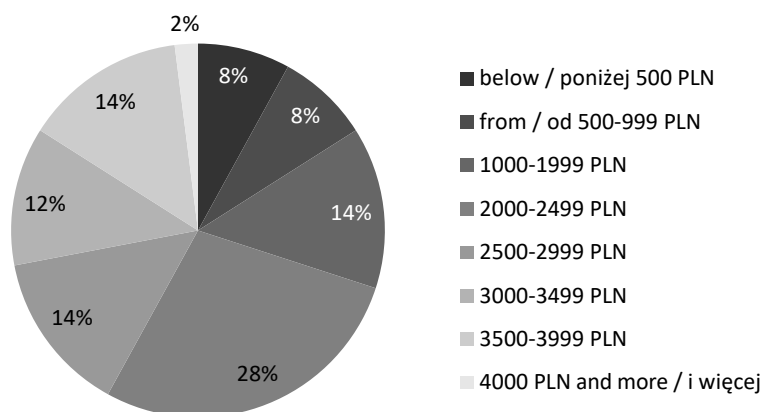

Figure 4. Structure of respondents according to the level of monthly income (n = 50)

Rysunek 4. Struktura respondentów według poziomu dochodów miesięcznych (n = 50)

Source: Kamila Bartniczuk's own study.

Źródło: Opracowanie własne Kamili Bartniczuk.

Most – 68% of the respondents – lived in the Terespol commune from birth, for 31 years and more, 8% of the respondents lived in the commune.

Zdecydowana większość – 68% badanych – mieszkała w gminie Terespol od urodzenia, od 31 lat i więcej w gminie mieszkało 8% respondentów.

In the light of the above results, it can be concluded that the respondents can assess not only the current determinants of the development of the commune they live in, but also retrospectively refer to the conditions and factors of the commune's functioning during the period of economic transformation.

W świetle powyższych wyników można stwierdzić, że respondenci mogą ocenić nie tylko aktualne determinanty rozwoju gminy, którą zamieszkują, ale także odnieść się retrospektywnie do warunków i czynników funkcjonowania gminy z okresu transformacji gospodarczej.

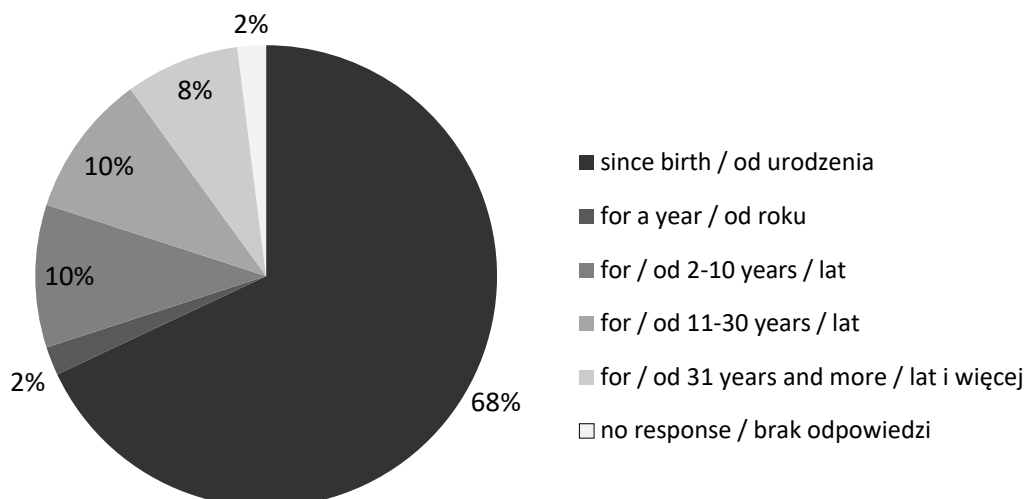

Figure 5. Structure of respondents by time of living in the Terespol commune (n = 50)

Rysunek 5. Struktura respondentów według czasu mieszkania w gminie Terespol (n = 50)

Source: Kamila Bartniczuk's own study.

Źródło: Opracowanie własne Kamili Bartniczuk.

Factors for the development of the Terespol commune in the light of the inhabitants' poll

Before getting to know the opinion on the determinants of the development of the inhabited commune, the respondents were asked to evaluate the living conditions in the commune. Most respondents – 74% would definitely encourage their friends to live in the Terespol commune, and another 20% of the respondents would rather encourage them to live in Terespol. The answers were mainly justified by the unique landscape – 15 responses, friendly neighborhood – 9 responses, peace, and safety in the commune – 7 responses. Only 2% of the respondents would not encourage their friends to live in the commune.

Most respondents – 61% of respondents assessed the living conditions in the Terespol commune at an above-average level – good and very good, of which 39% assessed the living conditions as good, and 22% as very good. Another 35% of respondents assessed the living conditions as rather good, and the remaining 4% did not have an opinion on this subject.

Then, the respondents were asked to indicate associations evoked by the Terespol commune (they could choose up to 3 answers from among the given associations). Most people associate the Terespol commune with peace, safety (38 responses in total), tourist potential (28 responses) and investment center (18 responses), and then modernity (8 responses), high standard of living (7 responses), attractive leisure opportunities time (6 readings). The remaining responses were individual and were omitted in the analysis.

The respondents also assessed the historical and contemporary influence of the commune's development factors. Table 1 presents assessments of the inhabitants of the Terespol commune regarding

Czynniki rozwoju gminy Terespol w świetle badań mieszkańców

Przed poznaniem opinii na temat determinant rozwoju zamieszkiwanej gminy respondenci zostali poproszeni o ocenę warunków życia w gminie. Większość ankietowanych – 74% zdecydowanie zachęciłoby swoich znajomych do zamieszkania w gminie Terespol, a kolejne 20% respondentów raczej zachęciłoby do zamieszkania w Terespolu. Odpowiedzi były głównie uzasadniane unikalnym krajobrazem – 15 wskazań, przyjaznym sąsiedztwem – 9 wskazań, spokojem i bezpieczeństwem panującym w gminie – 7 wskazań. Jedynie 2% badanych nie zachęciłoby do zamieszkania w gminie.

Większość – 61% udzielających odpowiedzi oceniło warunki życia w gminie Terespol na poziomie ponadprzeciętnym – oceny dobra i bardzo dobra, z czego 39% oceniło warunki życia jako dobre, a 22% jako bardzo dobre. Kolejne 35% respondentów oceniło warunki życia jako raczej dobre, a pozostałe 4% ankietowanych nie miało zdania na ten temat.

Następnie ankietowanych poproszono o wskazanie skojarzeń jakie przywołuje gmina Terespol (respondent spośród podanych skojarzeń mógł wybrać do 3 odpowiedzi). Najwięcej osób gminę Terespol kojarzy ze spokojem, bezpieczeństwem (łącznie 38 wskazań), potencjałem turystycznym (28 wskazań) i centrum inwestycji (18 wskazań), a w dalszej kolejności nowoczesnością (8 wskazań), wysokim standardem życia (7 wskazań), atrakcyjnymi możliwościami spędzenia wolnego czasu (6 wskazań). Pozostałe wskazania miały charakter jednostkowy i zostały pominięte w analizie.

Ocenie ankietowanych poddano także historyczne i współczesne oddziaływanie czynników rozwoju gminy. W Tabeli 1 przedstawiono oceny mieszkańców gminy Terespol dotyczące czynników rozwoju występujących w gminie współcześnie oraz na począt-

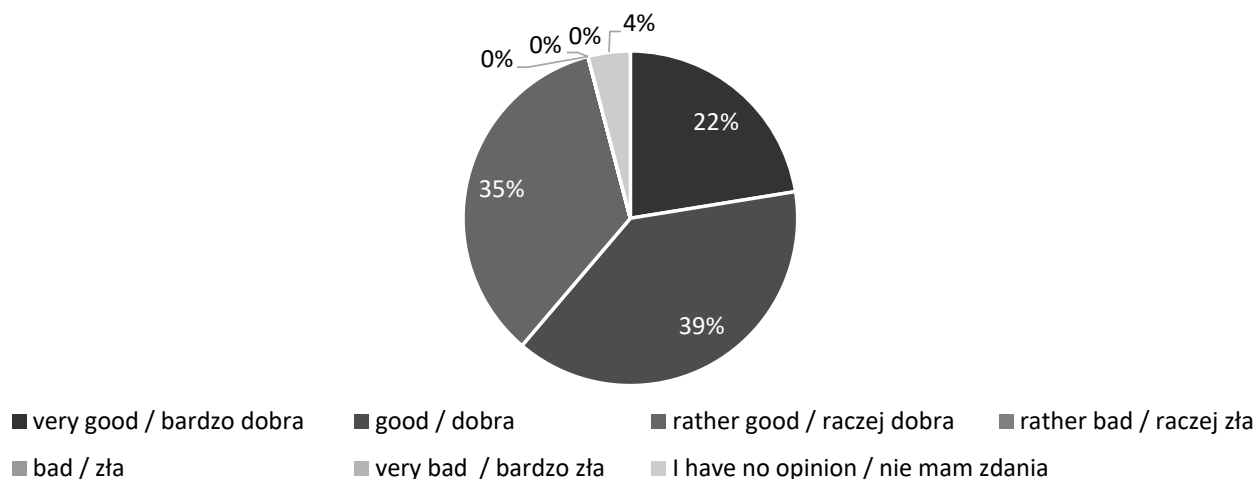

Figure 6. Assessment of living conditions in the Terespol commune by the respondents (n = 49)

Rysunek 6. Ocena warunków życia w gminie Terespol przez respondentów (n = 49)

Source: Kamila Bartniczuk's own study.

Źródło: Opracowanie własne Kamili Bartniczuk.

the development factors occurring in the commune today and in the early 1990s. The assessment of the development factors of the commune in 2021 was made by 50 respondents, while the assessment in the early 1990s was made by 37 respondents who also lived in the commune at that time. Most assessments of factors present today and in the 1990s overlap. The only assessment that differs is the assessment of the potential of commercial activity in the shadow economy. In the 1990s, its significance for the development of the commune was assessed as very high, and now as high (Table 1).

When making a comparative analysis, attention should also be paid to the changes in the significance of individual factors in the perspective of the period in question. Most respondents (the dominant of indications) assessed the borderland location as a potential with a very large impact on development. The great significance of this potential in the 1990s was indicated by 75.7% of the respondents, and its very high significance today by 80%, which is illustrated by the increasing, in the opinion of the respondents, significance of this potential.

Nowadays, as compared to the beginning of the 1990s, respondents believe that the significance of the wealth potential of the inhabitants has decreased, with this factor mainly (the dominant of indications) being defined as the potential influencing development to a moderate extent. In 2021, 72% of respondents assessed it as moderate, as compared to 54.1% in the early 1990s. The great significance of this potential in the 1990s was indicated by 5.4% of respondents, and now, none of the respondents indicated its very high significance.

In the group of factors with moderate potential (the dominant of respondents' indications of a moderate impact of potential), both in the 1990s and nowadays, the following were also indicated: efficiency of local government functioning, entrepreneurship of inhabitants, diversification of the economy structure, "resilience" of local

ku lat 90. Oceny czynników rozwoju gminy w 2021 roku dokonało 50 respondentów, natomiast oceny na początku lat 90. dokonało 37 badanych, którzy także wówczas zamieszkali gminę. Zdecydowana większość ocen dotyczących czynników występujących współcześnie i w latach 90. pokrywa się ze sobą. Jedyną różniącą się od siebie oceną jest ocena potencjału aktywności handlowej w szarej strefie. W latach 90. oceniono jej znaczenie dla rozwoju gminy jako bardzo duże, natomiast obecnie jako duże (Tabela 1).

Dokonując analizy porównawczej należy także zwrócić uwagę na zmiany znaczenia poszczególnych czynników w perspektywie rozpatrywanego okresu. Przygraniczne położenie większość ankietowanych (dominanta wskazań) oceniło jako potencjał o bardzo dużym oddziaływaniu na rozwój. Na bardzo duże znaczenie tego potencjału w latach 90. wskazało 75,7% ankietowanych, a na bardzo duże znaczenie współcześnie 80%, co obrazuje zwiększające się znaczenie tego potencjału w opinii ankietowanych.

Współcześnie w porównaniu do początku lat 90. zdaniem ankietowanych zmalało znaczenie potencjału zamożności mieszkańców, przy czym czynnik ten głównie (dominanta wskazań) określono jako potencjał oddziałujący na rozwój w stopniu umiarkowanym. W 2021 r. 72 % ankietowanych oceniło go jako umiarkowany wobec 54,1% na początku lat 90. Na bardzo duże znaczenie tego potencjału w latach 90. wskazało 5,4% badanych, a współcześnie, żaden z ankietowanych nie wskazał na jego bardzo duże znaczenie.

W grupie czynników o umiarkowanym potencjale (dominanta wskazań ankietowanych na umiarkowane oddziaływanie potencjału), zarówno w latach 90., jak i współcześnie, wskazano także: sprawność funkcjonowania samorządu, przedsiębiorczość mieszkańców, zróżnicowanie struktury gospodarki, „prężność” przedsiębiorstw lokalnych i inwestorów zewnętrznych, poziom rozwoju infrastruktury w gminie, jakość usług publicznych i dostępność komunikacyjną gminy. W grupie wymienionych czyn-

Table 1. Summary of the structure of assessment of development factors in the early 1990s and in 2021 as the development potentials of the Terespol commune in the light of the results of the opinions of the surveyed residents (n = 50*, n = 37**)**Tabela 1.** Zbiornicze zestawienie struktury ocen czynników rozwoju na początku lat 90. i w roku 2021 jako potencjałów rozwoju gminy Terespol w świetle wyników opinii badanych mieszkańców (n = 50*, n = 37**)

Factors / Czynniki	Study period / Badany okres	Significance of the factor (% of indications) / Znaczenie czynnika (% wskazań)					
		Very small / Bardzo małe	Small / Małe	Moderate / Umiarkowanie	Big / Duże	Very big / Bardzo duże	Hard to say / Trudno powiedzieć
Borderland location / Przygraniczne położenie	2021*	4	2	2	10	80	2
	Beginning of the 90s.** / Początek lat 90.**	2.7	2.7	5.4	13.5	75.7	0
Wealth of the inhabitants / Zamożność mieszkańców	2021	4	6	72	18	0	0
	Beginning of the 90s. / Początek lat 90.	2.7	5.4	54.1	29.7	5.4	2.7
Commune self-government functioning efficiently / Sprawnie funkcjonujący samorząd gminny	2021	4	14	52	16	12	2
	Beginning of the 90s. / Początek lat 90.	5.4	10.8	59.5	18.9	5.4	0
Entrepreneurship of the inhabitants / Przedsiębiorczość mieszkańców	2021	2	16	60	14	4	2
	Beginning of the 90s. / Początek lat 90.	8.1	5.4	54.1	21.6	10.8	0
Diversified structure of the commune's economy / Zróżnicowana struktura gospodarki gminy	2021	0	18	52	22	6	2
	Beginning of the 90s. / Początek lat 90.	5.4	10.8	64.9	13.5	5.4	0
Dynamic local enterprises / Prężnie działające przedsiębiorstwa lokalne	2021	0	16	58	18	8	0
	Beginning of the 90s. / Początek lat 90.	5.4	5.4	67.6	8.1	13.5	0
Commercial activity in the shadow economy / Aktywność handlowa w szarej strefie	2021	6	10	32	38	14	0
	Beginning of the 90s. / Początek lat 90.	2.7	8.1	13.5	10.8	62.16	2.7
Well-developed infrastructure in the commune / Dobrze rozwinięta infrastruktura w gminie	2021	2	8	60	18	12	0
	Beginning of the 90s. / Początek lat 90.	0	18.9	70.3	0	8.1	2.7
Presence of dynamically operating external investors / Obecność prężnie działających inwestorów zewnętrznych	2021	2	6	56	26	8	2
	Beginning of the 90s. / Początek lat 90.	2.7	16.2	54.1	18.9	8.1	0
High quality of public services offered to residents by the commune self-government / Wysoka jakość usług publicznych oferowanych mieszkańcom przez samorząd gminy	2021	4	8	54	22	12	0
	Beginning of the 90s. / Początek lat 90.	2.7	16.2	64.9	8.1	5.4	2.7
Good communication accessibility to centers of provincial/national significance / Dobra dostępność komunikacyjna do ośrodków o znaczeniu wojewódzkim/krajowym	2021	0	14	48	24	14	0
	Beginning of the 90s. / Początek lat 90.	5.4	5.4	62.2	21.6	5.4	0

Source: Own elaboration by Danuta Guzal-Dec, Kamila Bartniczuk.

Źródło: Opracowanie własne Danuty Guzal-Dec, Kamili Bartniczuk.

enterprises and external investors, level of infrastructure development in the commune, the quality of public services and the commune's accessibility. In the group of the above-mentioned factors, it is necessary to distinguish a subgroup for which the perception of a very large impact on development has increased, which related to: the efficiency of the functioning of the local government, diversification of the economy structure, quality of

ników należy wyodrębnić podgrupę, w przypadku której wzrosło jednocześnie postrzeganie ich bardzo dużego oddziaływania na rozwój co dotyczyło: sprawności funkcjonowania samorządu, zróżnicowania struktury gospodarki, jakości infrastruktury w gminie, jakości usług publicznych i dostępności komunikacyjnej oraz drugą podgrupę, w przypadku której odnotowano niestety spadek postrzegania bardzo dużego oddziaływania na rozwój gminy. Do-

infrastructure in the commune, quality of public services and transport accessibility, and the second subgroup in which, unfortunately, decline in the perception of a very large impact on the development of the commune was recorded. This concerned factors such as: the wealth and entrepreneurship of the inhabitants, the condition of local enterprises and external investors.

In the case of commercial activity in the shadow economy, the significance of this factor has decreased from the level of a very high impact (the dominant of indications for the beginning of the 1990s) to the level of high impact today.

A separate issue was the determination of the relative rank of individual development factors from the perspective of their contemporary impact. For this purpose, respondents were asked to indicate the most important determinants of development among factors of various nature from the group of both internal and external determinants (the respondents could indicate up to 3 most important factors).

The borderland location was identified as the most important factor. Relatively rarely, the most important factors of development were the internal potentials of the commune, such as: efficiently functioning local government, high quality of public services offered by local government to residents, entrepreneurship of residents, thriving local enterprises or the wealth of residents (Figure 7).

Respondents also commented on the perception of the borderland location as the main determinant of the commune's development. Most of the respondents (69%) stated that the borderland location was still the commune's greatest asset. The response "is not the greatest asset of the commune, but it is significant for its development" was given by 25% of the respondents. Only 4% of respondents believe that the borderland location constitutes a barrier to the development of the commune (Figure 8).

In the next question, respondents were to assess the use of the potential of the commune's location by the authorities. The location of the commune was to be considered in the context of its location in the ecological corridor and the borderland location. According to 56% of respondents, the potential of the commune's location is used, but not fully. 40% of the respondents claimed that the above-mentioned potential is not used (Figure 9).

In the context of the assessment of development opportunities resulting from the location of the commune, respondents were asked for an opinion on the impact of the "New Silk Road" on the development of the Terespol commune. Most often, the respondents indicated the above-average impact of this factor as an opportunity for the development of a commune (88% indicated a very high and high degree of impact). Only 2% of the respondents claimed that it would have little impact on the development of the commune (Figure 10).

Based on the assessment of the commune's development factors, the respondents were asked to indicate manufacturing specializations with a chance for development in the commune in the

tyczyło to takich czynników jak: zamożność i przedsiębiorczość mieszkańców, kondycji lokalnych przedsiębiorstw oraz inwestorów zewnętrznych.

W przypadku aktywności handlowej w szarej strefie znaczenie tego czynnika zmalało z poziomu bardzo dużego oddziaływania (dominanta wskazań dla początku lat 90.) do poziomu dużego oddziaływania współcześnie.

Odrębną kwestią było ustalenie względnej rangi poszczególnych czynników rozwoju z perspektywy ich współczesnego oddziaływania. W tym celu respondentów poproszono o wskazanie najważniejszych determinant rozwoju wśród czynników o różnorodnym charakterze z grupy zarówno determinant wewnętrznych, jak i zewnętrznych (ankietowani mogli wskazać maksymalnie 3 najważniejsze czynniki).

Najważniejszym czynnikiem określono przygraniczne położenie. Relatywnie rzadko wśród najważniejszych czynników rozwoju wskazywano potencjały wewnętrzne gminy takie jak: sprawnie funkcjonujący samorząd, wysoka jakość usług publicznych oferowana przez samorząd mieszkańcom, przedsiębiorczość mieszkańców, prężnie działające przedsiębiorstwa lokalne czy zamożność mieszkańców (Rysunek 7).

Respondenci wypowiedzieli się także w kwestii postrzegania przygranicznego położenia jako głównej determinanty rozwoju gminy. Większość respondentów (69%) odpowiedziało, że położenie przygraniczne nadal jest największym atutem gminy. Odpowiedzi „nie jest największym atutem gminy, ale ma istotne znaczenie dla jej rozwoju” udzieliło 25% ankietowanych. Jedynie według 4% respondentów położenie przygraniczne stanowi barierę rozwoju gminy (Rysunek 8).

W kolejnym pytaniu respondenci mieli ocenić wykorzystanie potencjału jakim jest położenie gminy przez władarzy. Położenie gminy miało być rozpatrywane w kontekście położenia w korytarzu ekologicznym oraz położenia przygranicznego. Według 56% badanych potencjał jakim jest położenie gminy jest wykorzystywane, ale nie w pełni. Spośród respondentów 40% twierdziło, że wyżej wymieniony potencjał nie jest wykorzystywany (Rysunek 9).

W kontekście oceny szans rozwoju wynikających z lokalizacji gminy respondentów poproszono o opinię dotyczącą wpływu „Nowego Jedwabnego Szlaku” na rozwój gminy Terespol. Najczęściej ankietowani wskazywali na ponadprzeciętne oddziaływanie tego czynnika jako szansy rozwoju gminy (88% wskazało na bardzo duży i duży stopień oddziaływania). Tylko 2% ankietowanych twierdziło, że będzie miał on niewielki wpływ na rozwój gminy (Rysunek 10).

Na podstawie oceny czynników rozwoju gminy, ankietowani zostali poproszeni o wskazanie specjalizacji wytwórczych mających szanse rozwoju w gminie w najbliższych 5 latach. Najliczniejsza grupa (74%) wybrała transport jako specjalizację, która może się rozwinąć w ciągu 5 kolejnych lat. Kolejną specjalizacją mającą szanse rozwoju w gminie według respondentów była turystyczno-wypoczynkowa. Wytypowało ją 16%, natomiast 4% ankietowanych wybrało inną specjalizację usługową, a kolejne

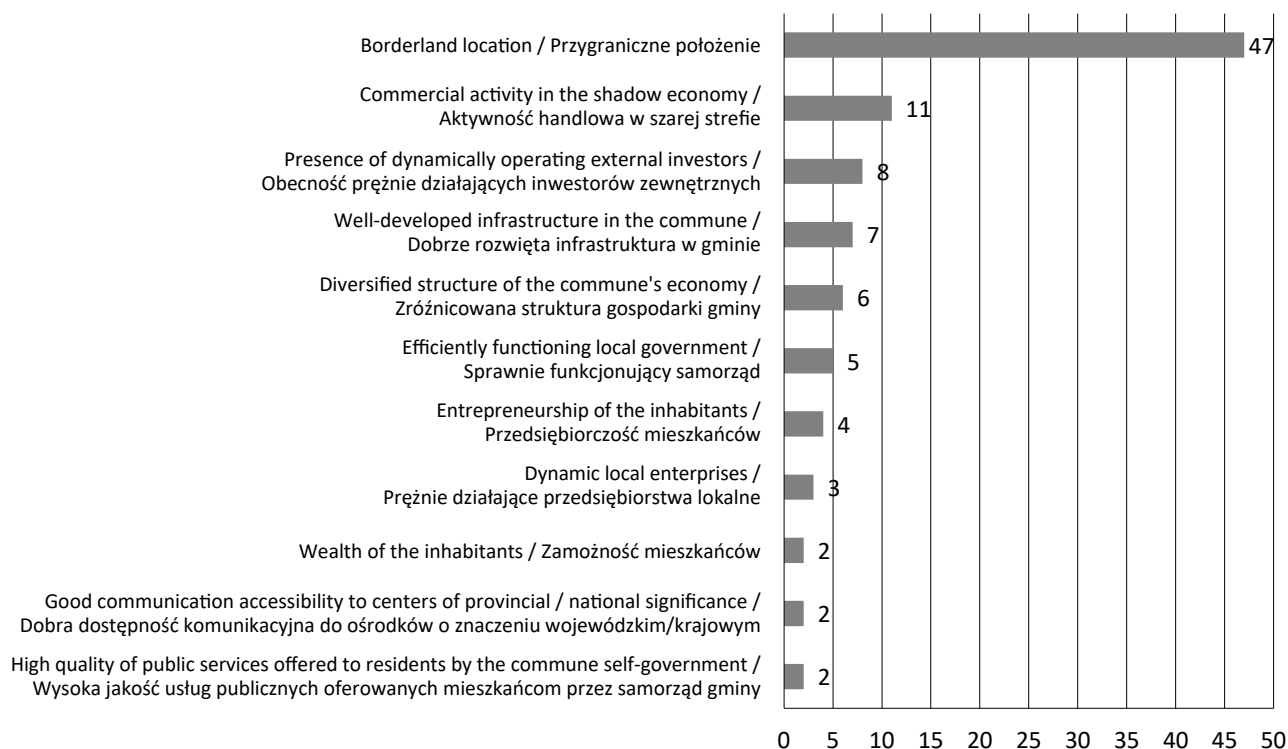

Figure 7. Respondents' opinion on the most important factors and conditions in the Terespol commune (n = 50)

Rysunek 7. Opinia respondentów o najważniejszych obecnie czynnikach i uwarunkowaniach w gminie Terespol (n = 50)

Source: Kamila Bartniczuk's own study.

Źródło: Opracowanie własne Kamili Bartniczuk.

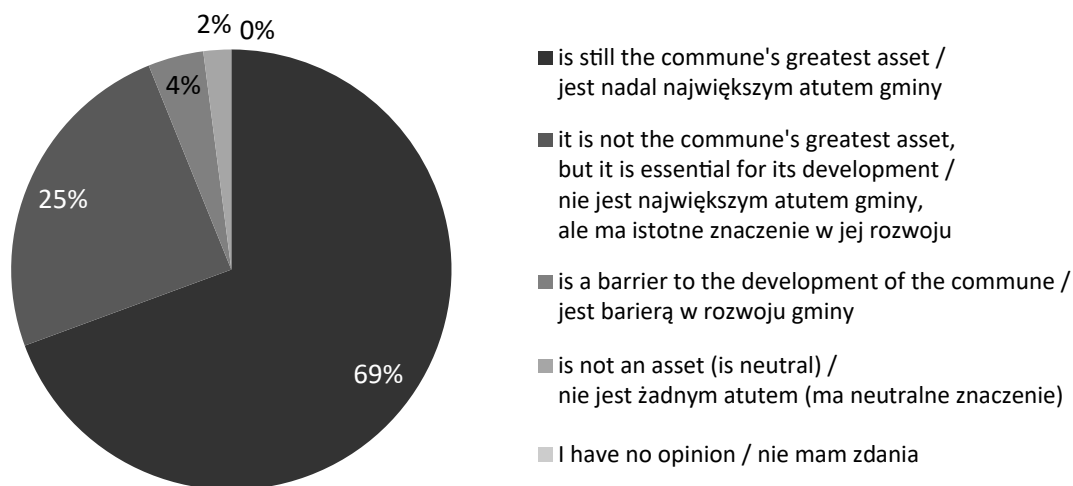

Figure 8. Borderland location as an asset for the development of the Terespol commune in the opinion of the inhabitants (N = 49)

Rysunek 8. Położenie przygraniczne jako atut rozwoju gminy Terespol w opinii mieszkańców (N = 49)

Source: Kamila Bartniczuk's own study.

Źródło: Opracowanie własne Kamili Bartniczuk.

next 5 years. The most numerous group (74%) chose transport as a specialization that may develop in the next 5 years. Another specialization with a chance of development in the commune, according to the respondents, was tourism and then leisure, selected by 16%, while 4% of the respondents chose a different service specialization, and another 4% of the respondents indicated a specialization in the field of trade. The smallest group (2%) responded

4% ankietowanych wskazało specjalizację w dziedzinie handlu. Najmniej liczna grupa (2%) odpowiedziała, że szansę na rozwój ma specjalizacja przemysłowa (Rysunek 11).

Badani zostali poproszeni także o wskazanie szczególnych atrakcji mających największy wpływ na „przyciągnięcie” do gminy nowych „użytkowników” – mieszkańców, turystów i inwestorów. Najczęściej wskazywano tu na różnorodne i cenne przyrodniczo

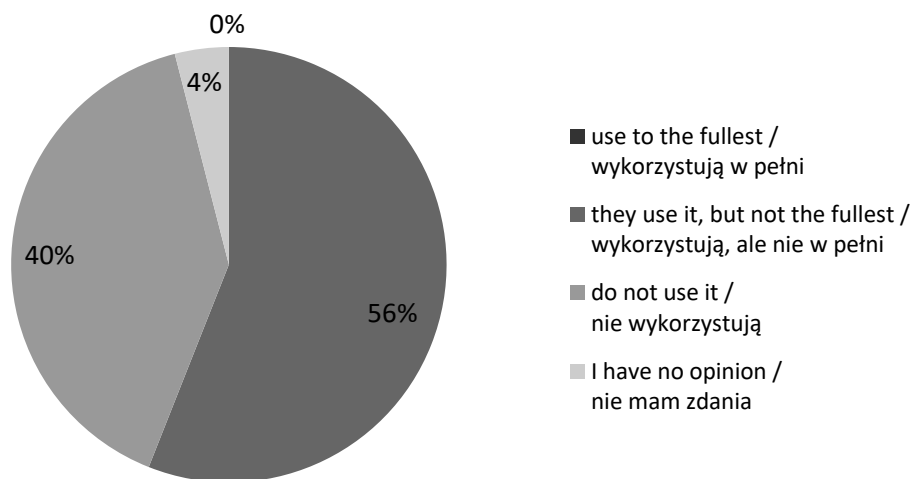

Figure 9. Respondents' opinion on the use of its location by the Terespol commune authorities (n = 50)
Rysunek 9. Opinia respondentów na temat wykorzystania przez władarzy gminy Terespol jej położenia (n = 50)
 Source: Kamila Bartniczuk's own study.
 Źródło: Opracowanie własne Kamili Bartniczuk.

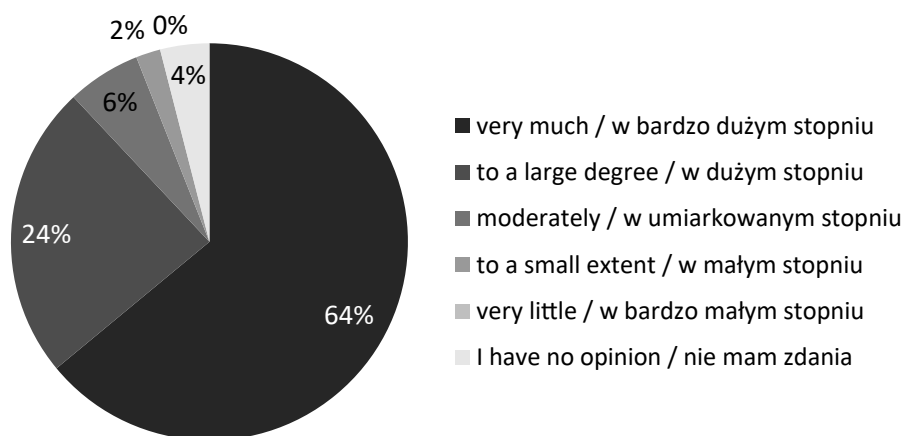

Figure 10. Impact of the "New Silk Road" on the development of the commune in the opinion of the inhabitants (n = 50)
Rysunek 10. Oddziaływanie „Nowego Jedwabnego Szlaku” na rozwój gminy w opinii mieszkańców (n = 50)
 Source: Kamila Bartniczuk's own study.
 Źródło: Opracowanie własne Kamili Bartniczuk.

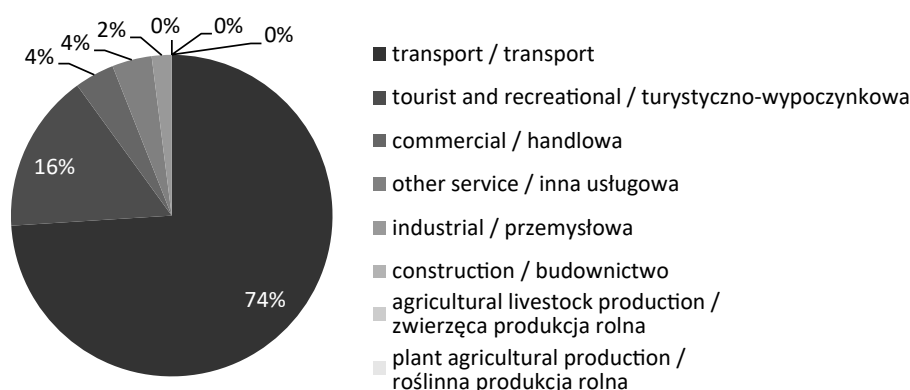

Figure 11. Manufacturing specializations indicated by the respondents as having development opportunities in the commune in the next 5 years (n = 50)
Rysunek 11. Specjalizacje wytwórcze wskazywane przez badanych, jak mające szanse rozwoju w gminie w ciągu najbliższych 5 lat (n = 50)
 Source: Kamila Bartniczuk's own study.
 Źródło: Opracowanie własne Kamili Bartniczuk.

that industrial specialization had a chance for development (Figure 11).

The Respondents were also asked to identify special elements that had the greatest impact on “attracting” new “users” to the commune – residents, tourists, and investors. The diverse and valuable natural environment was the most often indicated – 35 indications and the location of the commune – 30 indications. The next most frequently chosen responses were aesthetic features of the landscape – 22 responses, water – 20 responses and investment areas – 15 responses (Figure 12).

Therefore, in the opinion of the inhabitants, the location as well as the natural and landscape values are the main elements attracting to the commune area.

środowisko naturalne – 35 wskazań oraz lokalizację gminy – 30 wskazań. Kolejne najczęściej wybierane odpowiedzi to cechy estetyczne krajobrazu 22 wskazania, wody – 20 wskazań oraz tereny inwestycyjne – 15 wskazań (Rysunek 12).

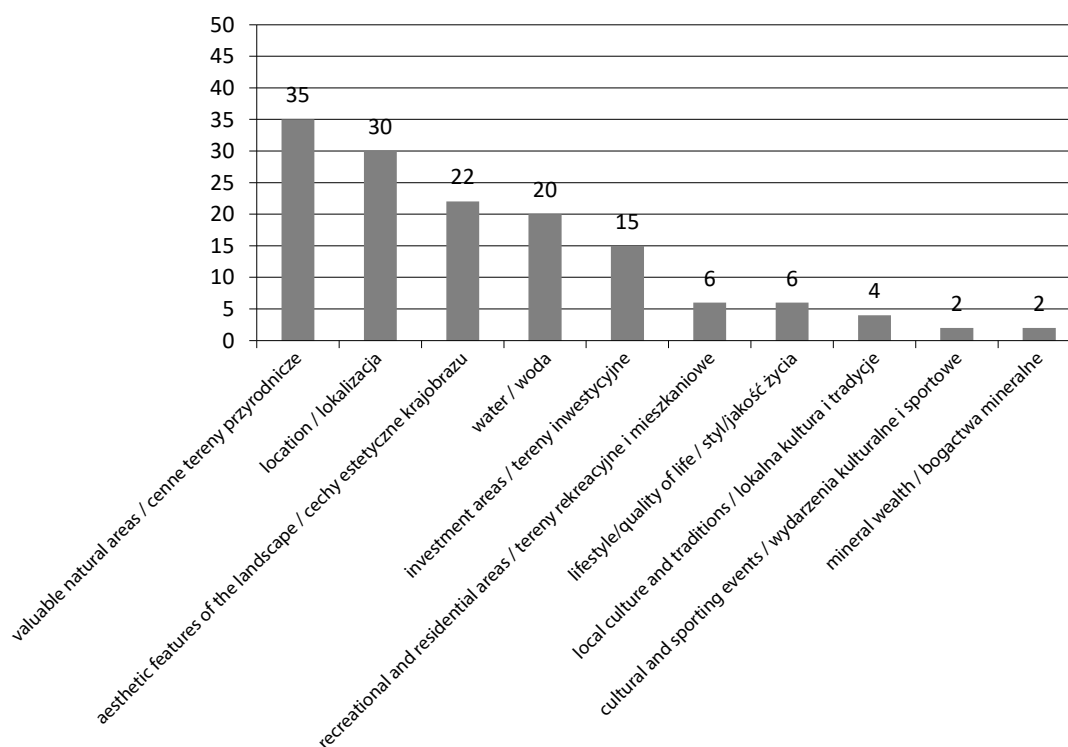

Figure 12. Elements “attracting” new users to the Terespol commune in the opinion of the surveyed residents (n = 50)
Rysunek 12. Atrakcje „przyciągające” do gminy Terespol nowych użytkowników w opinii badanych mieszkańców (n=50)
 Source: Kamila Bartniczuk’s own study.
 Źródło: Opracowanie własne Kamili Bartniczuk.

Discussion

The large diversity of determinants of cross-border cooperation (Szul, 2016), and on the other hand, the specificity of individual local units mean that despite the presence of certain common development features, the situation in specific places in the border area may have its own specificity (Szul, 1999). Sitek (2016) also notes that “border areas are a mosaic of various conditions of functioning. They are a derivative of both the influence of the border and the genesis of the formation of the areas. There are strengths and weaknesses in each of the planes”.

The fact is that, as shown by comparative studies (Sitek, 2016), “the Polish-Belarusian border

Dyskusja

Duże zróżnicowanie determinant współpracy transgranicznej (Szul, 2016), a z drugiej strony specyfika poszczególnych jednostek lokalnych powodują, że mimo występowania pewnych wspólnych cech rozwojowych, sytuacja w konkretnych miejscowościach obszaru przygranicznego może mieć swoją specyfikę (Szul, 1999). Także Sitek (2016) zauważa, że „obszary przygraniczne stanowią mozaikę różnorodnych warunków funkcjonowania. Są one pochodną zarówno wpływu granicy, jak również genezy kształtowania się tych obszarów. W każdej z płaszczyzn można wyróżnić mocne i słabe strony”.

is distinguished by the lowest permeability. The bordering countries differ in terms of the level of economic development. Both economic and social cooperation is at a low level, which is mainly due to the tense political relations between Warsaw and Minsk. The most advanced problem of the aging of the community in this borderland region is the limitation of local development" (Table 2).

Faktem jest, iż, jak wskazują badania porównawcze (Sitek, 2016), „granicę polsko-białoruską wyróżnia najmniejsza przepuszczalność. Graniczące ze sobą państwa różnią się poziomem rozwoju gospodarczego. Zarówno współpraca gospodarcza, jak i społeczna, jest na niskim poziomie, co wynika głównie z napiętych relacji politycznych Warszawa – Mińsk. Ograniczeniem rozwoju lokalnego, jest najbardziej zaawansowany problem starzenia się społeczności w tym regionie przygranicznym" (Tabela 2).

Table 2. Assessment of conditions for local development in the Polish borderlands

Tabela 2. Ocena warunków dla rozwoju lokalnego na pograniczach Polski

		Economic aspect / Wymiar ekonomiczny		
		most advantageous / najkorzystniejsze	medium / średnie	weakest / najsłabsze
Social aspect / Wymiar społeczny	most advantageous / najkorzystniejsze			Czech, Slovak / czeskie, słowackie
	medium / średnie	German, Ukrainian / niemieckie, ukraińskie		Lithuanian / litewskie
	weakest / najsłabsze		Russian / rosyjskie	Belarussian / białoruskie

Source: Sitek (2016, p. 186).

Źródło: Sitek (2016, s. 186).

Research on the Terespol commune in the context of historical conditions of development shows that the location at the interstate border has become the main determinant of its development, creating the functions of its development. Political changes that determine the course of trade, including trade, do not, however, constitute stable conditions for economic development.

As a result of the conducted literature and empirical research, the hypotheses put forward in the study have been positively verified, stating that:

- the borderland location is, in the opinion of the inhabitants, an opportunity for the development of the Terespol commune,
- the borderland location as a permanent location factor is such a specific development factor that it closes the Terespol commune on the development path, strongly influencing its monofunctional character and linking the economy with the logistics and transport function.

That is why it seems so important to stimulate additional development functions, including (due to the favorable conditions) the tourist function. As Sitek (2016) emphasizes, "managing the border as a phenomenon and its material elements is a factor that strengthens the development of tourism. This element is a part of the border tourism product. The properties of tourism make it a favorable factor in the development of border areas (peripheral nature is not a limitation for this type of activity).

Conclusions

In the light of the research, the borderland location is still the leading factor in the development of the rural commune of Terespol, and the growing

Badania nad gminą miejską Terespol w kontekście historycznych uwarunkowań jej rozwoju wskazują, iż lokalizacja przy granicy międzypaństwowej stała się główną determinantą jej rozwoju, kreującą funkcje jej rozwoju. Zmiany polityczne, warunkujące przebieg wymiany, w tym wymiany handlowej nie stanowią jednak stabilnych przesłanek dla rozwoju gospodarczego.

W wyniku przeprowadzonych badań literaturowych i empirycznych pozytywnie zweryfikowano postawione w pracy hipotezy, stwierdzając, iż:

- przygraniczne położenie stanowi w opinii mieszkańców szansę rozwoju gminy Terespol,
- przygraniczne położenie jako czynnik lokalizacyjny o charakterze trwałym stanowi na tyle specyficzny czynnik rozwoju, iż zamyka gminę Terespol na ścieżce rozwoju oddziałując silnie na monofunkcyjny jej charakter i powiązanie gospodarki z funkcją logistyczno-transportową.

Dlatego tak ważne wydaje się pobudzanie dodatkowych funkcji rozwoju, w tym (z uwagi na występujące korzystne uwarunkowania) funkcji turystycznej. Jak podkreśla bowiem Sitek (2016) „zagospodarowanie granicy, jako zjawiska, oraz jej materialnych elementów stanowi czynnik wzmacniający rozwój turystyki. Element ten stanowi fragment przygranicznego produktu turystycznego. Właściwości turystyki czynią z niej sprzyjający czynnik rozwoju obszarów przygranicznych (peryferyjność nie stanowi dla tego rodzaju działalności ograniczenia).

Podsumowanie

W świetle przeprowadzonych badań przygraniczne położenie stanowi nadal wiodący czynnik rozwoju gminy wiejskiej Terespol, a rosnące znaczenie tego

significance of this factor may increase the possibility of building the "New Silk Road" and the associated increased transport traffic through the commune.

The commune has not only a specific location which, in historical terms, has undoubtedly constituted and is still an important and leading factor shaping the development processes of the commune, but also other development potentials that were activated in various periods, including rich natural and landscape values conducive to the development of tourism and favorable conditions for the development of agriculture. The potentials could once again become the basis for the development of additional production specialties in the commune.

In the light of the assumptions of the commune's development strategy, in connection with the accession process and the change in the nature of the border, as it became the external border of the European Union, the development of the commune's multi-functionality was postulated to overcome the monofunctionality of the commune and better adapt to new socio-economic conditions resulting from the transformation of the economy, but also the challenges of increasing competitiveness related to the accession to the European Union.

The study showed that the borderland location as a permanent location factor is such a specific development factor that it closes the Terespol commune on the development path, strongly influencing its monofunctional character and the connection of the economy with the logistics and transport function.

Against the background of the growing significance and the borderland location as a development factor, the internal potential inherent in the potential of the local community – residents, local entrepreneurs and local government is assessed low, therefore it is necessary to activate other functions and factors, the significance of which has decreased over the years, including the activation of capital human.

In the opinion of the inhabitants, the potential of the location is not fully used, and its fuller use, it seems, should not be based on the use of external stimulants by external entities participating in the benefits of this location, but more on the greater participation of the local community in the benefits. This requires greater activation of the local community in the process of commune development.

The perspective of entrepreneurs and managers operating on its territory, international specialists, and temporary employees of large companies is an interesting context for considering the possibilities of multifunctional use of the commune's potential, and at the same time the direction of further research on the future development of the Terespol commune. The entities, often operating on domestic and international markets, may constitute a valuable source of information on the desired and feasible directions and methods of strengthening the commune's potential in the context of the conditions in its global/international environment.

czynnika może potęgować szansa budowy „Nowego jedwabnego Szlaku” i wiążący się z tą inwestycją wzmocniony ruch transportowy przez gminę.

Gmina posiada nie tylko specyficzne położenie, które niewątpliwie w ujęciu historycznym stanowiło i stanowi nadal ważny i wiodący czynnik kształtujący jej procesy rozwojowe, ale też inne potencjały rozwoju, które w różnych okresach były aktywizowane, w tym bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki oraz korzystne warunki rozwoju rolnictwa. Potencjały te mogłyby na nowo stać się bazą rozwoju dodatkowych specjalności wytwórczych gminy.

W świetle założeń strategii rozwoju gminy, w związku z procesem akcesji i zmianą charakteru granicy, która stała się zewnętrzną granicą Unii Europejskiej, postulowany był rozwój wielofunkcyjności gminy, w celu przełamania monofunkcyjności gminy i lepszej adaptacji do nowych warunków społeczno-gospodarczych wynikających ze zmian transformacyjnych gospodarki, ale też wyzwania wzrostu konkurencyjności wiążących się z akcesją do Unii Europejskiej.

Przeprowadzone badanie wykazało, że przygraniczne położenie jako czynnik lokalizacyjny o charakterze trwałym stanowi na tyle specyficzny czynnik rozwoju, iż zamyka gminę Terespol na ścieżce rozwoju oddziałując silnie na monofunkcyjny jej charakter i powiązanie gospodarki z funkcją logistyczno-transportową.

Na tle rosnącego znaczenia przygranicznego położenia jako czynnika rozwoju, nisko oceniany potencjał wewnętrzny tkwiący w potencjale społeczności lokalnej – mieszkańców, przedsiębiorców lokalnych i samorządu, konieczna jest zatem aktywizacja innych funkcji i czynników, których znaczenie zmalało na przestrzeni lat, a w tym aktywizacja kapitału ludzkiego.

W opinii mieszkańców potencjał położenia nie jest też w pełni wykorzystany, a jego pełniejsze wykorzystanie, jak się wydaje, nie powinno opierać się na wykorzystaniu stymulant zewnętrznych przez podmioty zewnętrzne partycypujące w korzyściach tej lokalizacji, ale większej stopniu na większej partycypacji lokalnej społeczności w tych korzyściach. Wymaga to większej aktywizacji lokalnej społeczności w procesie rozwoju gminy.

Interesujący kontekst rozważań nad możliwościami wielofunkcyjnego wykorzystania potencjału gminy, a zarazem kierunek dalszych badań dotyczących przyszłego rozwoju gminy Terespol, stanowi perspektywa przedsiębiorców i menedżerów operujących na jej terenie, specjalistów międzynarodowych, pracowników okresowych wielkich firm. Wymienione podmioty, operujące często na krajowych i międzynarodowych rynkach, stanowiąc mogą cenne źródło informacji o pożądanym możliwych do realizacji kierunkach i sposobach wzmocnienia potencjału gminy w kontekście warunków panujących w jej otoczeniu globalnym/międzynarodowym.

References / Literatura:

1. Adamowicz, M. (2020). Uwarunkowania rozwoju lokalnego w kontekście kształtowania społeczno-ekonomicznego rozwoju Polski. *Economic and Regional Studies*, 13(2), 145-169. <https://doi.org/10.2478/ers-2020-0011>
2. Arthur, W.B. (1989). Competing technologies, increasing returns and lock-in by historical events. *The Economic Journal*, 99(394), 116-131. <https://doi.org/10.2307/2234208>
3. Bański, J. (2010). Granica w badaniach geograficznych – definicja i próby klasyfikacji. *Przegląd Geograficzny*, 82(4), 489-508. <https://doi.org/10.7163/PrzG.2010.4.1>
4. Barquero, B. (2006). Endogenous Development: Analytical and Policy Issues. W: A. Scott, B. Garofoli (red.), *The Regional Question in Economic Development*. New York–London: Routledge.
5. Brdulak, J. (2011). *Cechy rozwoju lokalnego*. Pobrane z: Serwis Internetowy Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie SGH <http://praktycznateoria.sgh.waw.pl/cechy-rozwoju-lokalnego/?replytocom=90> (dostęp: 08.12.2020).
6. Cymbrowski, B. (2016). Centrum, peryferie i zależność ścieżkowa. Interpretacja teorii Immanuela Wallersteina w kategoriach path dependence. *Kultura i Historia*, 29, 16-32.
7. David, P. (1992). Heroes, herds and hysteresis in technological history: Thomas Edison and the battle of the system reconsidered. *Industrial and Corporate Change*, 1(1), 129-180. <https://doi.org/10.1093/icc/1.1.129>
8. Grabher, G. (1993). *The Weakness of Strong Ties: The Lock-in of Regional Development in the Ruhr Area*. London: Routledge.
9. Grosse, T.G. (2007). Wybrane koncepcje teoretyczne i doświadczenia praktyczne dotyczące rozwoju regionów peryferyjnych. *Studia Regionalne i Lokalne*, 1(27), 27-49.
10. Guzal-Dec, D. (2009). *Konkurencyjność jednostek terytorialnych na przykładzie gmin wiejskich województwa lubelskiego*. Biała Podlaska: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.
11. Guzal-Dec, D. (2018). Local development in peripheral rural areas – conceptions and challenges. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, 11, 53-73.
12. Idczak, P. (2013). *Wielowymiarowa koncepcja peryferyjności regionalnej. Identyfikacja regionów peryferyjnych w Polsce*. Warszawa: Difin.
13. Jadczyk, S. (2015). *Monografia Gminy Terespol*. Kobylany: Wydawnictwo OWD „Express Press”.
14. Jakubowski, A., Bronisz, U. (2015). Granica Unii Europejskiej jako czynnik (dez)aktywizujący rozwój i konkurencyjność obszarów przygranicznych. W: A. Grynja (red.), *Wybrane aspekty rozwoju i konkurencyjności nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej* (s. 627-639). Wilno: Wydział Ekonomiczno-Informatyczny w Wilnie, Uniwersytet w Białymstoku.
15. Korenik, S. (1998). Zarządzanie rozwojem lokalnym. W: S. Dolata (red.), *Funkcjonowanie samorządu terytorialnego. Doświadczenia i perspektywy* (s. 361-363), Tom I. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
16. *Ministerstwo Spraw Zagranicznych*. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/bialorus> (dostęp: 28.05.2021).
17. Miszczuk, A. (2013). *Uwarunkowania peryferyjności regionu przygranicznego*. Lublin: Wydawnictwo Norbertinum.
18. Pietrzyk, I. (2000). *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
19. *Plan Rozwoju Lokalnego dla Gminy Terespol na lata 2004–2006* (2004). Urząd Gminy Terespol.
20. Raczyk, A., Dołzbłasz, S., Leśniak-Johann, M. (2012). *Relacje współpracy i konkurencji napograniczu polsko-niemieckim*. Wrocław: Wydawnictwo „Gaskor”.
21. Ratti, R. (1993). Spatial and Economic Effect of Frontiers. Overview of Traditional and New Approaches and Theories of Border Area Development. W: R. Ratti, S. Reichman (red.), *Theory and Practice of Transborder Cooperation*. Switzerland: Bellinzona Press.
22. *Rząd szykuje kolejną gigainwestycję. Cztery miliardy na Małaszewicze?* Pobrane z: <https://www.rynekinfrastruktury.pl/wiadomosci/drogi/rzad-szykuje-kolejna-gigainwestycje-cztery-miliardy-na-malaszewicze-75126.html> (dostęp: 14.05.2021).
23. *Serwis internetowy gminy Terespol*. Pobrane z: https://www.gminaterespol.pl/viewpage.php?page_id=21 (dostęp: 14.05.2021).
24. Sitek, S. (2016). *Uwarunkowania rozwoju lokalnego na obszarach przygranicznych*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
25. *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2020*. Pobrane z: https://lublin.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_lubelskie/portrety_gmin/powiat_bialski/gmina_terespol.pdf (dostęp: 20.03.2021).
26. *Strategia Rozwoju Gminy Terespol do 2020 roku* (2008). Urząd Gminy Terespol, Terespol 2008 (Załącznik do Uchwały Nr XIV/84 /2008 Rady Gminy Terespol z dnia 21 kwietnia 2008 roku).
27. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Terespol. Kierunki rozwoju i zagospodarowania. Synteza wniosków. Ustalenia*. (1999). Zarząd gminy Terespol, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej w Warszawie. Lublin: Zakład Zagospodarowania Przestrzennego i Urbanistyki w Lublinie.
28. Szul, R. (1999). Rola granicy w gospodarce – próba ujęcia teoretycznego. W: A. Mync, R. Szul (red), *Rola granicy i współpracy transgranicznej w rozwoju regionalnym i lokalnym* (s. 227-232). Warszawa: Wydawnictwa Europejskiego Instytutu Rozwoju Regionalnego i Lokalnego.
29. Świeboda, J., Lysionok, A., Majowicz, A., Kulikowska-Wielgus, A. (2020). *Transport intermodalny na Nowym Jedwabnym Szlaku. Analiza potencjału, bariery i szanse*. Wrocław: Polski Instytut Transportu Drogowego. Pobrane z: <https://pimd.org.pl/wp-content/uploads/2021/01/Transport-intermodalny-na-Nowym-Jedwabnym-Szlaku.pdf> (dostęp: 14.05.2021).
30. Wowczeniuk, D. (2019). *Gmina Terespol tu dobrze, mieszkać pracować i odpoczywać. Na Jedwabnym Szlaku*. Kobylany: Wydawnictwo IDG.
31. Wysocka, E. (2001). Przestrzenne aspekty konkurencyjności w świetle integracji z Unią Europejską. *Człowiek i Środowisko*, 1(25), 33-42.
32. *Zintegrowana Strategia Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego „Aktywne Pogranicze” na lata 2015-2020* (2015). Lublin-Tuczna: EuroCompass Sp. z o.o. Pobrane z: https://www.gminaterespol.pl/pliki/Aktywne_pogranicze_2015_2020/ZSR%20POF%20Aktywne%20Pogranicze%20na%20lata%202015-2020.pdf (dostęp: 14.05.2021).

33. Zwolińska-Ligaj, M. (2018). *Kształtowanie lokalnych systemów innowacji jako sposób realizacji koncepcji inteligentnego rozwoju na przykładzie regionów peryferyjnych. Monografie i Rozprawy, 9*, Biała Podlaska: Wydawnictwo Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>) allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.